

De mythe van invrijheidstelling op VI-datum nogmaals doorprikt

Enkele *facts* en *figures* over de voorwaardelijke invrijheidstelling in België¹

Eric Maes², m.m.v. Carrol Tange³

Abstract

De VI is sinds zijn invoering in 1888 meermaals voorwerp geweest van politiek en maatschappelijk debat en van wetenschappelijk onderzoek. De afgelopen decennia vonden belangrijke wetgevende hervormingen plaats, onder meer met de oprichting van strafuitvoeringsrechtbanken. In deze bijdrage worden resultaten gepresenteerd van een analyse naar het profiel van gedetineerden die door de strafuitvoeringsrechtbanken voorwaardelijk in vrijheid werden gesteld tijdens hun eerste werkingjaar (2007). Verder is ook nagegaan hoeveel tijd deze gedetineerden bovenop hun datum van toelaatbaarheid voor voorwaardelijke invrijheidstelling hebben uitgezeten vooraleer ze ook effectief vrij zijn gegaan. Bijzondere aandacht is hierbij uitgegaan naar de vraag of er op dit vlak verschillen bestaan tussen de verschillende strafuitvoeringsrechtbanken.

Kernwoorden: voorwaardelijke invrijheidstelling – strafuitvoeringsrechtbank – gevangenis – overbevolking – besluitvorming

Inleiding

De voorwaardelijke invrijheidstelling (verder verkort geciteerd als: VI) staat regelmatig in het middelpunt van de politieke, maatschappelijke en media-aandacht. Recent nog sierden (tegenstrijdige) titels – zoals “*Voorwaardelijke invrijheidstelling heeft zijn nut bewezen*” (Het Laatste Nieuws, 21 juni 2011), “*Vrijgelaten ondanks dubbel negatief advies*” (Het Nieuwsblad, 13 december 2011), “*Wet-Lejeune wordt strenger voor zeer zware misdrijven*” (De Morgen, 1 december 2011) – koppen in de nationale media. En de zaak-Amrani deed, net zoals een aantal andere ruchtmakende zaken in het verleden (cf. Dutroux en Martin), ook het politieke en maatschappelijke debat weer hoog opslaan. De verstrenging van de toelaatbaarheidsvoorwaarden voor VI, de invoering van onsamendrukbare straffen (met zgn.

¹ Deze tekst is in belangrijke mate geïnspireerd op een paperpresentatie, samen met collega Carrol Tange, tijdens het congres van de *European Society of Criminology* te Vilnius (Litouwen) op 23 september 2011. De daar gepresenteerde resultaten (zie voor een meer uitvoerige bespreking: Maes & Tange 2011) werden voor deze bijdrage aangevuld door middel van bijkomende statistische analyses.

² Onderzoeker bij de Operationele Directie Criminologie van het Nationaal Instituut voor Criminalistiek en Criminologie (NICC), Federale Overheidsdienst (FOD) Justitie, en plaatsvervangend assessor in strafuitvoeringszaken, gespecialiseerd in penitentiaire zaken, bij de strafuitvoeringsrechtbank te Antwerpen. Contact: NICC, OD Criminologie, Botanique Administratief Centrum – Financietoren, Kruidtuinlaan 50, 7^e verdieping, bus 71, 1000 Brussel. E-mail: eric.maes@just.fgov.be

³ Dank aan collega Carrol Tange voor zijn bijdrage aan de beschrijvende analyses naar verschillen tussen de strafuitvoeringsrechtbanken (zie hiervoor ook: Maes & Tange 2011).

‘zekerheidsperiodes’⁴ te bepalen bij wet of door de bodemrechter), de uitsluiting van bepaalde categorieën van gedetineerden van het genot van de VI of zelfs de volledige afschaffing van de VI zijn dan maatregelen die in het kader van dergelijke discussies regelmatig op de voorgrond treden. Amper enkele jaren nadat de wet op de externe rechtspositie van gedetineerden in het parlement werd gestemd⁵, acht de huidige regering Di Rupo I de tijd rijp wederom aan het systeem van de VI te sleutelen⁶. Deze bijdrage heeft niet als doel het systeem van de VI kritisch te evalueren op verdiensten of tekortkomingen, maar enkel een beeld te schetsen van enkele feitelijke en empirische ontwikkelingen (van de toepassing) ervan.

Achtereenvolgens komen in deze bijdrage aan bod: een beknopte historiek van de VI in België en enkele algemene cijfers over het invrijheidstellingsbeleid gedurende de afgelopen decennia (deel I), een profielschets van een populatie veroordeelden die in 2007 in vrijheid werd gesteld (deel II), en een analyse naar de ‘overschrijding’ van de datum van toelaatbaarheid van VI (deel III). In dit laatste deel zal worden nagegaan in welke mate gedetineerden al dan niet ook effectief vrijkomen van zodra zij voor VI in aanmerking komen – zoals door sommigen nogal eens wordt voorgehouden -, en dit op basis van gegevens met betrekking tot een groep veroordeelden die in 2007 in VI ging.

1. Korte historiek van de VI en enkele cijfers over het invrijheidstellingsbeleid gedurende de afgelopen decennia

1.1 Historiek van de voorwaardelijke invrijheidstelling in België

In België werd de VI in het strafrechtssysteem geïntroduceerd met de wet van 31 mei 1888, later vooral ook bekend als de zgn. ‘wet Lejeune’, genoemd naar de toenmalige minister van Justitie. Hierdoor werd het mogelijk dat gedetineerden, mits voldaan was aan een aantal voorwaarden, voortijdig de gevangenis konden verlaten en het resterende deel van hun gevangenisstraf in de maatschappij konden ondergaan, onder de verplichting de aan de VI verbonden voorwaarden na te leven. De definitieve invrijheidstelling werd dan verworven wanneer de VI niet voortijdig werd herroepen (wegens niet-naleving van voorwaarden en/of het plegen van nieuwe feiten).

De invoering van deze mogelijkheid tot vervroegde invrijheidstelling op het eind van de 19e eeuw kan ongetwijfeld worden omschreven als één van de meest belangwekkende innovaties uit de Belgische penitentiaire geschiedenis. Dit VI-stelsel, sterk bepleit door de eminente Belgische strafrechtsgeleerde van de zgn. sociaal verweer-doctrine Adolphe Prins, betekende een eerste stap in de richting van een zgn. progressief penitentiair stelsel. Niettemin was hier te lande over de VI ook al eerder gedebatteerd, zelfs door Ducpétiaux die als aanhanger van het

⁴ Hiermee wordt bedoeld dat men bij veroordeling voor bepaalde misdrijven of tot straffen van een gegeven duur voorafgaand aan de strafuitvoering bepaalt hoeveel tijd (bijv. x jaar) van de uitgesproken gevangenisstraf effectief moet worden uitgezeten vooraleer vervroegde invrijheidstelling kan worden overwogen (cf. de *péodes de sûreté* in Frankrijk).

⁵ Wet 17 mei 2006 betreffende de externe rechtspositie van de veroordeelden tot een vrijheidsstraf en de aan het slachtoffer toegekende rechten in het raam van de strafuitvoeringsmodaliteiten, B.S. 15 juni 2006 (verder: Wet Externe Rechtspositie).

⁶ Zie Regeerakkoord Di Rupo I (*Ontwerpverklaring over het algemeen beleid*, 1 december 2011), p. 142.

regime van de eenzame opsluiting al vrij vroeg een systeem van vervroegde invrijheidstelling verdedigde⁷. Ten tijde van zijn invoering werden aan het VI-systeem tal van voordelen toegeschreven die ook nog heden ten dage in meer of mindere mate ten gunste van de VI worden aangevoerd, nl. de VI als stimulans voor voorbeeldig detentiegedrag, als middel ter bevordering van de reclassering in de maatschappij, en als instrument ter besparing op de overheidsfinanciën via een ingekort verblijf in de gevangenis (Rubbens 1934, II: 252). De noodzaak tot invoering van een stelsel van vervroegde invrijheidstelling, gekoppeld aan toezicht in de samenleving, werd echter vooral aan gevoeld vanuit de vaststelling dat een groot deel van de recidive al vrij kort na ontslag uit de gevangenis plaatsvond. Uiteindelijk heeft het toch nog vrij lang geduurd vooraleer in België een VI-systeem het licht zag. In 1888 was de VI al wettelijk voorzien in tal van andere Westerse landen⁸. Een belangrijke impuls voor de invoering van de VI vormde ongetwijfeld het Internationaal Penitentiair Congres te Stockholm van 1878 (cf. de resolutie die hierover werd aangenomen: Guillaume 1879: 639 (VIII))⁹, hoewel ook binnenlandse ontwikkelingen het wetgevingsproces inzake VI hebben doen versnellen (Christiaensen 1997: 522).

Na een eerste wetswijziging in 1899 (wet 3 augustus 1899) werden aan de ‘wet Lejeune’ nog tal van aanpassingen aangebracht, zowel tijdens het interbellum als na WO II¹⁰. Een zeer belangrijke en fundamentele wijziging werd nog vrij recent doorgevoerd, met de wet van 5 maart 1998. Deze wet droeg de beslissingsmacht met betrekking tot VI over van de minister van Justitie naar zgn. commissies voor de voorwaardelijke invrijheidstelling (verder verkort geciteerd als: VI-commissies). Bovendien werd met deze nieuwe VI-wet ook de rechtspositie van gedetineerden aanzienlijk versterkt. Daarmee werd een trend bevestigd die al vanaf eind de jaren zeventig was ingezet (cf. de inruiling van het criterium van de ‘morele verbetering’ voor dit van de ‘negatieve selectie’¹¹, de opkomende aandacht voor de positie van het slachtoffer binnen de procedure¹², en de invoering van bepaalde procedurele waarborgen voor de veroordeelde¹³). De uiteindelijke VI-hervorming in 1998 werd door sommige deskundigen gezien als een snelle reactie op de schokkende gebeurtenissen tijdens de zomer van 1996 (cf. de zaak-Dutroux; Bas & Van de Voorde 1998: 9). Nochtans was een nieuwe hervorming van de VI-wetgeving al daarvoor aangekondigd in de “*Oriëntatienota strafbeleid en gevangenisbeleid*” (juni 1996) van toenmalig minister van Justitie Stefaan De Clerck. Met de wet op de VI uit 1998 werd alleszins getracht tegemoet te komen aan een aantal persisterende kritieken (cf. Eliaerts 1980, Neys & Peters 1988, Verstraeten & Dupont 1990).

Nog niet zolang geleden werd de VI – en nu bij uitbreiding de globale externe rechtspositie van veroordeelden tot vrijheidsstraf – (wederom) in een (nieuw) wetgevend kader gegoten. Aansluitend op de werkzaamheden van de zgn. commissie-Holsters (officieel de commissie

⁷ Zie o.a. Ducpétiaux (1857) in een vroeger door hem ontworpen voorontwerp van wet op het penitentiair regime dat in 1854 werd neergelegd (cf. art. 39, onder *Chapitre VII : Libérations conditionnelles*).

⁸ *Pasinomie*, 1888, N° 218, p. 223-224 (*Exposé des Motifs*).

⁹ Zie ook de parlementaire voorbereiding, in het bijzonder de zitting van de Kamer op 15 mei 1888 (*Pasinomie*, 1888, N° 218, p. 232-233).

¹⁰ Zie de wetten van 19 augustus 1920, 24 juli 1923, 11 januari 1954, 2 juli 1962 en 29 juni 1964.

¹¹ Zie de MO van 9 maart 1976 en deze van 20 mei 1981.

¹² Zie hiervoor de invoering van de zgn. ‘slachtofferfiche’ en de instelling van een korte-termijn-procedure in ‘delicate’ dossiers (MO 19 december 1996, MO 23 december 1996, MO 15 januari 1997).

¹³ Zie het KB van 4 april 1991 en de MO’s van 26 april 1991 en 11 juni 1991.

‘Strafuitvoeringsrechtbanken, externe rechtspositie van gedetineerden en straftoemeting’), werden twee nieuwe wetten afgekondigd, beide daterend van 17 mei 2006. Een belangrijke innovatie was hier de creatie van de figuur van de (alleenzetelend) strafuitvoeringsrechter en de oprichting van multidisciplinair samengestelde strafuitvoeringsrechtbanken¹⁴ (verder verkort geciteerd als: SURB). Daarnaast werden de verschillende modaliteiten van strafuitvoering (opnieuw) gedefinieerd, werden geëigende procedures uitgewerkt, en werd tevens uitgeklaard welke instanties voortaan bevoegd zouden zijn voor de al dan niet toekenning (en intrekking of herroeping) van de verschillende modaliteiten. Sommige materies (uitgangsvergunning, penitentiair verlof, onderbreking van de strafuitvoering) blijven toegewezen aan de uitvoerende macht, nl. de minister van Justitie (*in casu* de penitentiaire administratie). Maar een aantal andere modaliteiten, nl. deze die van aard zijn de vrijheidsberovende straf ingrijpend te wijzigen in de zin dat zij slechts gedeeltelijk of onderbroken in de gevangenis wordt uitgevoerd (beperkte detentie, elektronisch toezicht, voorwaardelijke invrijheidstelling, invrijheidstelling met het oog op de verwijdering van het grondgebied), komen nu alleen aan de SURB of alleenzetelende strafuitvoeringsrechter toe¹⁵. Hiermee is ook uiting gegeven aan de al lang weerklinkende roep om de rechter meer te betrekken bij de (penitentiaire) strafuitvoering, en dit niet enkel op het domein van de VI waar de discussie zich in feite het eerst op heeft toegespitst.

1.2. Enkele recente ontwikkelingen in verband met het invrijheidstellingsbeleid cijfermatig in beeld gebracht

Hoewel de VI oorspronkelijk niet werd ingevoerd vanuit de overweging om de omvang van de gevangenisbevolking te drukken (als middel tegen overbevolking), maar eerder als een instrument van post-penitentiaire controle ter bevordering van de re-integratie en de preventie van recidive, is het evident dat de VI door de ermee gepaard gaande verkorting van de detentieduur mogelijk zou kunnen bijdragen tot een daling van de gevangenispopulatie. De laatste decennia werden in het kader van de strijd tegen de overbevolking (of ‘penitentiaire inflatie’) overigens nog verschillende andere vormen van strafuitvoeringsmodaliteiten en mogelijkheden van vervroegde invrijheidstelling ingezet.

¹⁴ Zie de wet van 17 mei 2006 houdende oprichting van strafuitvoeringsrechtbanken, *B.S.* 15 juni 2006.

Er bestaan thans vijf strafuitvoeringsrechtbanken (operationeel sinds 1 februari 2007), namelijk in elk ressort van het Hof van Beroep. Sommige strafuitvoeringsrechtbanken hebben meerdere kamers: deze te Brussel (twee Frans- en één Nederlandstalige kamer), Luik (twee kamers), Gent (twee kamers), en – sedert 1 februari 2009 – Antwerpen (eveneens twee kamers). De territoriale bevoegdheid van de strafuitvoeringsrechtbanken (-kamers) is geregeld bij K.B. van 29 januari 2007 tot vaststelling van de territoriale bevoegdheid van de strafuitvoeringsrechtbanken (*B.S.* 1 februari 2007), gewijzigd door het K.B. van 12 december 2008 tot wijziging van het koninklijk besluit van 29 januari 2007 tot vaststelling van de territoriale bevoegdheid van de strafuitvoeringsrechtbanken (*B.S.* 19 december 2008).

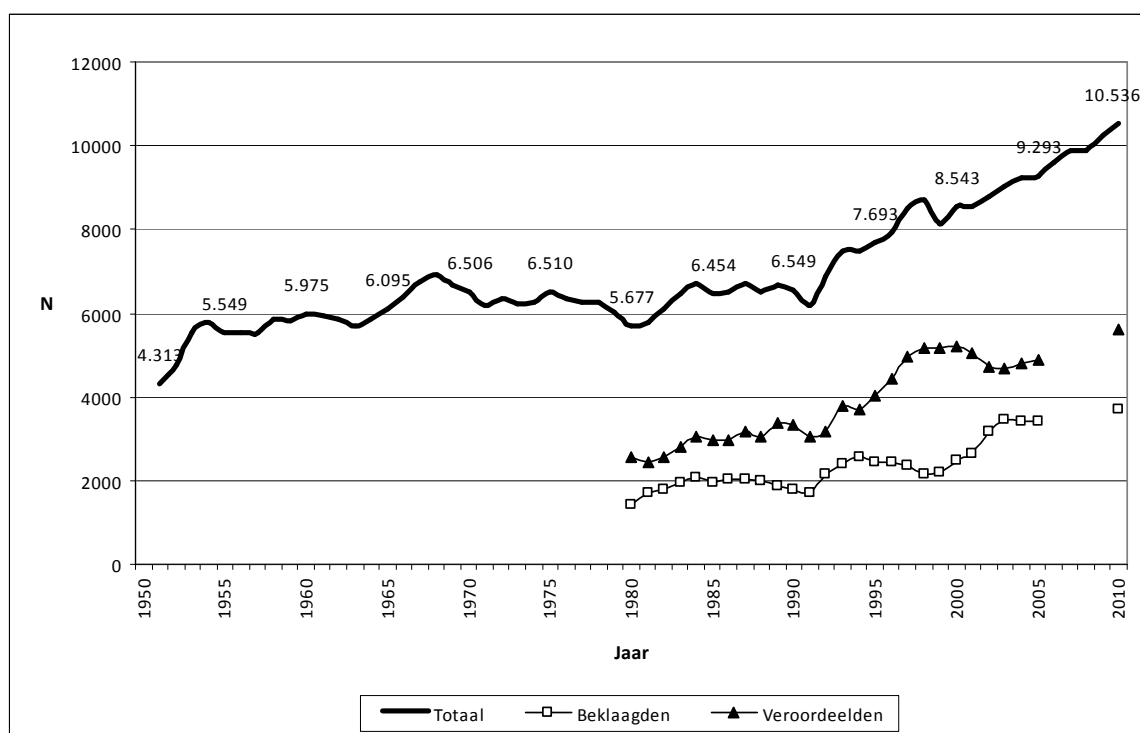
¹⁵ De multidisciplinair samengestelde strafuitvoeringsrechtbank is bevoegd ten aanzien van veroordeelden met een totaal aan vrijheidsbenemende straffen van meer dan drie jaar.

In andere gevallen (straf totaal van drie jaar of minder) en met betrekking tot een aantal bijzondere bevoegdheden (bijv. omzetting van de vrijheidsberovende straf in een werkstraf) zal de beslissing genomen worden door een alleenzetelende (strafuitvoerings)rechter.

Het luik over de veroordeelden met een straf totaal van drie jaar of minder (alleenzetelend strafuitvoeringsrechter) is tot op heden echter nog niet in werking getreden. De inwerkingtreding werd door artikel 5 van de wet houdende diverse bepalingen (II) van 24 juli 2008 (*B.S.*, 7 augustus 2008) uitgesteld naar uiterlijk 1 september 2012.

Men kan er niet naast kijken dat de Belgische gevangenispopulatie vandaag recordhoogtes bereikt die niet meer werden gehaald sedert de na-oorlogse periode waarin repressief werd opgetreden tegenover collaborateurs en velen van hen in de gevangenis belandden. De opwaartse trend van de gevangenisbevolking werd al ingezet vanaf begin jaren tachtig van vorige eeuw. Maar het is vooral vanaf de jaren negentig dat de Belgische gevangenisbevolking explosief is toegenomen. Deze opmerkelijke groei valt hoofdzakelijk toe te schrijven aan een toename van het aantal voorlopig gehechten (beklaagden en niet-definitief veroordeelden) en van de definitief veroordeelden, meer specifiek veroordeelden die één of meer straffen ondergaan met een totaal van meer dan vijf jaar.

Figuur 1: Evolutie van de gemiddelde gevangenispopulatie (1951-2010), beklaagden en definitief veroordeelden (1980-2005, 1 maart 2010)

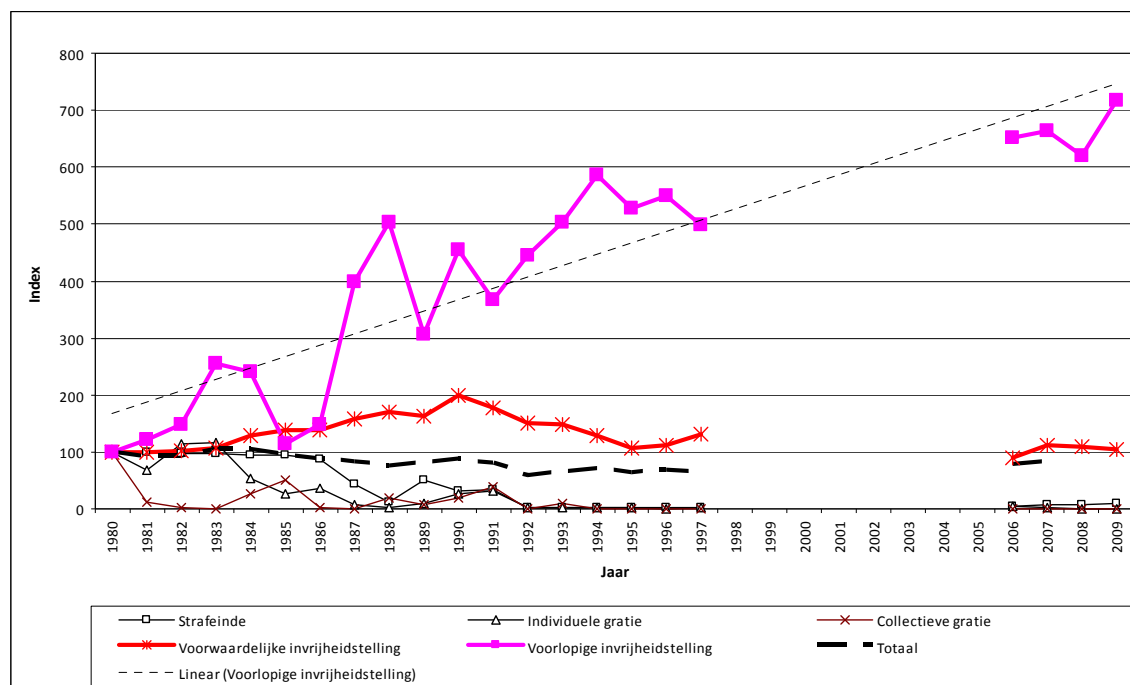

De groei van deze laatste (sub)populatie houdt verband met een stijging van het aantal lange vrijheidsstraffen die door de hoven en rechtbanken worden opgelegd (straftoemeting). Maar daarnaast kan hij ook deels worden verklaard door ontwikkelingen op het vlak van het invrijheidstellingsbeleid ten aanzien van de definitief veroordeelden (strafuitvoering), in het bijzonder dit ten aanzien van de langgestraften. Het invrijheidstellingsbeleid heeft de laatste decennia een aantal markante wijzigingen ondergaan, met een toenemende dualisering tussen kort- en langgestraften. De evolutie van de voornaamste invrijheidstellingsmodaliteiten voor veroordeelden over de afgelopen 30 jaar¹⁶, laat zien dat het relatieve belang van de

¹⁶ Voor de hier doorgevoerde analyse werden vijf invrijheidstellingsmodaliteiten ('reden van afschrijving') geselecteerd, nl.: invrijheidstelling bij strafeinde, via collectieve genade, naar aanleiding van individuele genade, via

invrijheidstelling bij 'strafeinde'¹⁷ binnen dit tijdsbestek serieus is afgenomen, ook al is er hier de laatste jaren opnieuw een kentering ingetreden (n=638 in 2010; DGEPI 2010: 165-166). In 1980 nam 'strafeinde' 70% in van het totale aantal van de hier in beschouwing genomen invrijheidstellingen ('afschrijvingen'). Intussen is dit aandeel teruggelopen tot zo'n 7%. Daartegenover staat dat de zgn. 'voorlopige invrijheidstelling' enorm is toegenomen: het aantal VLV's is meer dan verzevenvoudigd ten opzichte van 1980 (zie figuur 2). Haar aandeel evolueerde van 10% in 1980 over 50% in 1990 naar meer dan 80% in 2009.

Figuur 2: Evolutie van enkele invrijheidstellingsmodaliteiten van veroordeelden (indexcijfers¹⁸, 1980-1997, 2006-2009)

De voorlopige invrijheidstelling is intussen dé invrijheidstellingsmodaliteit bij uitstek geworden voor zgn. 'kortgestraften' (thans spreken we over een straf totaal van 3 jaar of minder).

voorlopige invrijheidstelling, en via voorwaardelijke invrijheidstelling. De categorie 'voorlopige invrijheidstelling' omvat hier: voorlopige invrijheidstelling met het oog op voorwaardelijke invrijheidstelling, voorlopige invrijheidstelling om bijzondere redenen, voorlopige invrijheidstelling met het oog op uitzetting. De kwantitatief gezien meest omvangrijke vorm van voorlopige invrijheidstelling vormt de voorlopige invrijheidstelling met het oog op gratie/genade (vanaf 1997 eenvoudigweg 'voorlopige invrijheidstelling' zonder meer genoemd).

¹⁷ In de actuele statistiek van DGEPI omvat 'strafeinde' de invrijheidstelling bij het einde van de straf of de maatregel, of na betaling van boeten en gerechtskosten.

¹⁸ In deze figuur is gebruik gemaakt van indexcijfers. Voor de berekening van deze index werd het absolute cijfer voor het referentiejaar 1980 gelijkgesteld aan 100. De absolute aantallen voor de daaropvolgende jaren werden vervolgens telkens berekend ten opzichte van het referentiejaar. Het indexcijfer geeft een goed beeld van de evoluties doorheen de tijd van de verschillende geanalyseerde categorieën (die in absolute aantallen sterk variëren qua orde van grootte).

Oorspronkelijk was de voorlopige invrijheidstelling nog opgevat als een individuele maatregel (MO 11 oktober 1972), doch nadien kende de voorlopige invrijheidstelling (met het oog op genade), onder druk van de overbevolking van de strafinrichtingen, een meer en meer collectieve toepassing. Het toepassingsgebied van deze quasi-automatisch toegepaste modaliteit van invrijheidstelling is doorheen de jaren systematisch uitgebreid: eerst beperkt tot veroordeelden met een straftotaal tot negen maanden (MO 26 juli 1976), nadien verruimd tot een straftotaal tot één jaar (MO 14 mei 1981), tot achttien maanden (MO 4 augustus 1993), en uiteindelijk tot en met drie jaar (MO 4 maart 1994). Rond de eeuwwisseling werden bovendien ook de regels voor de berekening van de toelaatbaarheidsdatum voor voorlopige invrijheidstelling versoepeld: er werd geen rekening meer gehouden met vervangende gevangenisstraffen ter vervanging van geldboetes (MO 20 december 1999) en ook het onderscheid tussen ‘primaire’ veroordelingen (1/3 te ondergaan) en veroordelingen in staat van herhaling (2/3) werd voortaan achterwege gelaten (MO 6 december 2000)¹⁹. De ‘lang(er)gestraften’ komen niet in aanmerking voor voorlopige invrijheidstelling. Voor hen geldt een ander systeem, nl. dit van de voorwaardelijke invrijheidstelling waarover thans – na een korte passage langs de VI-commissies (1 maart 1999-31 januari 2007) – wordt beslist door de SURB’s.

De evolutie van deze laatste modaliteit (VI) kende tussen 1980 en 1990 een duidelijke toename, wellicht vooral onder invloed van het groeiende aantal langgestrafte gedetineerden (zie Maes 2010: 60). Nadien nam het aantal VI’s terug af, en dit voornamelijk omwille van de uitbreiding van het toepassingsgebied van de voorlopige invrijheidstelling begin jaren negentig (cf. *supra*; n=688 in 2010; DGEPI 2011: 165-166). Dergelijke cijfers over de toekenning van VI zeggen op zichzelf uiteraard nog niets over een versoepeling of verstrenging van het vrijstellingsbeleid (zie voor gerelateerde methodologische beschouwingen: Maes 2003b), gelet op voormelde contextfactoren die mee van invloed kunnen zijn. Uitspraken hierover worden bovendien bijkomend bemoeilijkt doordat in de loop der tijd de procedurele regels in sneltempo grondig werden gewijzigd. Vroeger werd de VI beschouwd als een loutere gunstmaatregel en was er geen automatische opstart van de procedure tot VI. Het was de minister van Justitie die uiteindelijk besliste op basis van de voorstellen die hem werden voorgelegd. Nadien werd weliswaar steeds een verplichting opgelegd om de procedure op te starten, maar voorafgaandelijk gebeurde er een selectie op basis van voorgedragen dossiers door de personeelscolleges van de gevangenen, waardoor de behandeling van voorstellen tot VI *de facto* voor langere tijd kon worden uitgesteld. Op dit ogenblik is – met de installatie van de SURB’s – eveneens voorzien in een verplichte opstart van de procedure, terwijl de ‘filterfunctie’ door de personeelscolleges definitief is afgevoerd.

Dat enige vergelijking doorheen de tijd dus niet zo evident lijkt te zijn, neemt echter niet weg dat op dit vlak toch enkele tendensen geschetst kunnen worden, aan de hand van twee indicatoren: enerzijds de VI-toekenningsgraad²⁰ en anderzijds de termijn die bovenop de datum

¹⁹ Deze 1/3-regel is nu, voor wat de invrijheidstelling van veroordeelden met een straftotaal tot en met drie jaar betreft, ook verankerd in de Wet Externe Rechtspositie (voor deze categorie veroordeelden echter nog niet in uitvoering; cf. *supra*).

²⁰ De toekenningsgraad van voorwaardelijke invrijheidstelling wordt doorgaans berekend door het aantal beslissingen tot toekenning van voorwaardelijke invrijheidstelling te relateren aan het totaal aantal beslissingen tot toekenning of weigering van voorwaardelijke invrijheidstelling (d.i. definitieve beslissingen; andere beslissingen,

van toelaatbaarheid voor VI wordt uitgezeten vooraleer VI effectief wordt toegekend (en uitgevoerd)²¹. Twee vaststellingen springen daarbij in het oog. Vooreerst blijkt uit de praktijk van de VI-commissies (cijfers voor de jaren 1999-2004) dat er – na voorafgaande selectie door de personeelscolleges - aanvankelijk redelijk wat voorstellen positief werden gehonoreerd, maar dat er nadien wel enige terugval valt waar te nemen (globaal van 68,3% in 1999 tot 59,7% in 2004), zij het dat er ook vrij sterke verschillen bestaan op regionaal vlak als tussen VI-commissies onderling (zie tabel 1).

Tabel 1: VI-toekenningsgraad voor gans het Rijk, per taalgemeenschap (FR-NL) en naargelang VI-commissie (1999-2004)

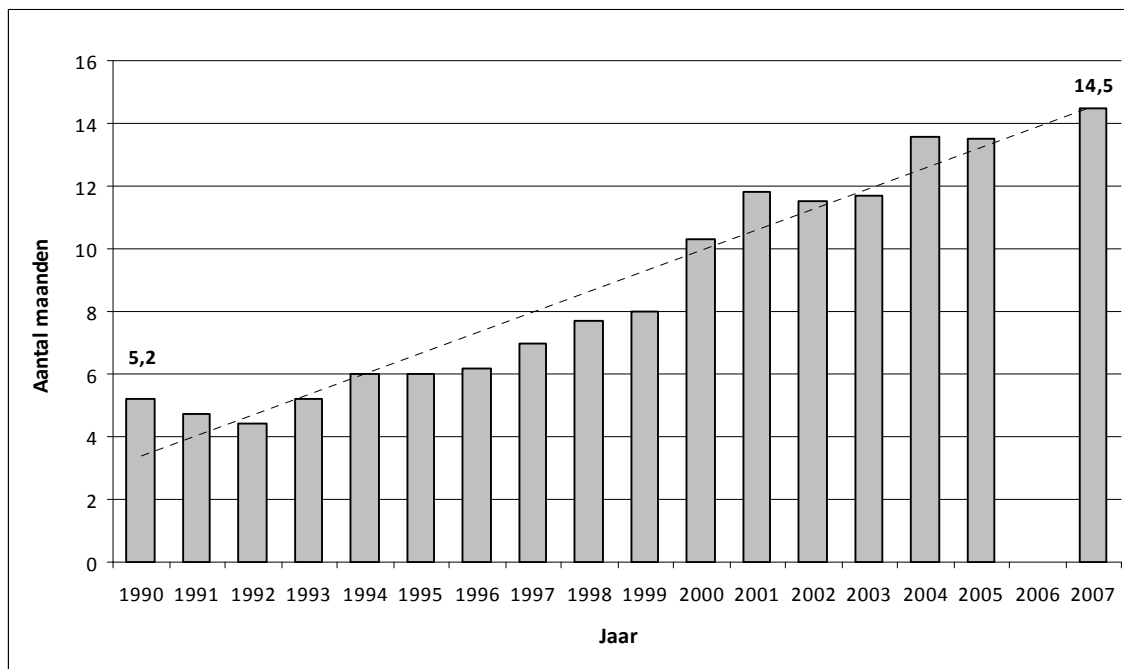
	Jaar					
	1999	2000	2001	2002	2003	2004
Antwerpen	90,0	88,4	80,6	79,0	79,4	82,0
Brussel-NL	77,2	66,0	69,7	62,7	70,8	62,8
Gent	76,0	64,5	63,8	65,8	41,9	39,4
Bruxelles-FR	63,6	54,5	59,6	61,8	67,6	63,3
Liège	54,8	51,3	47,5	49,2	51,0	57,9
Mons	42,7	59,4	58,5	41,8	49,2	51,4
Totaal	68,3	62,6	62,0	59,2	59,3	59,7
NL	80,6	72,6	71,7	69,2	63,6	63,2
FR	54,3	54,8	56,1	52,0	56,2	57,4

Verder is het ook opvallend dat de termijn die vóór uitvoering van de VI bijkomend wordt uitgezeten bovenop de datum van toelaatbaarheid voor VI, gestaag is toegenomen. In het begin van de jaren negentig bedroeg deze ‘overschrijdingstermijn’ nog ongeveer 4 tot 5 maanden. Daarna nam hij toe tot zo’n 8 maanden in 1999 (Rihoux 2000; Maes 2003a: 406; Maes 2003b: 220), om sindsdien voortdurend boven de 10 maanden te fluctueren (Maes 2010: 9; Deltenre 2008: 50).

zoals deze tot uitstel van de behandeling van de zaak worden niet meegerekend). Zie in dit verband meer concreet: Maes (2003a: 404) en Goethals & Maes (2004: 35).

²¹ Het gaat dus om het verschil tussen de datum waarop de gedetineerde effectief in VI gaat en de datum van toelaatbaarheid voor VI.

Figuur 3: Gemiddelde 'overschrijdingstermijn' van de VI-toelaatbaarheidsdrempel (1990-2007)

In 2007 werd zo gemiddeld genomen 14,5 maand 'surplus' uitgezeten bovenop de datum van toelaatbaarheid voor voorwaardelijke invrijheidstelling (Maes 2009: 6-7; Deltenre 2008: 50). In wat volgt (deel 3) zal dieper worden ingegaan op deze zgn. 'overschrijdingstermijn' en van naderbij worden bekeken in welke mate deze termijn varieert met een aantal achterliggende kenmerken. Uit de hierboven gepresenteerde evoluties komt uiteindelijk niet duidelijk naar voren hoe voor de lang(er)gestraften de invrijheidstelling bij 'strafeinde' is geëvolueerd. Wel staat vast dat voor diegenen aan wie VI werd toegekend, het moment van invrijheidstelling, om welke reden dan ook (cf. *infra*), steeds meer naar achteren is geschoven.

2. Enkele profielkenmerken van een populatie voorwaardelijk invrijheidgestelden tijdens het jaar 2007

De hoger vermelde 'overschrijdingstermijn' van 14,5 maanden voor het jaar 2007 werd berekend op basis van gegevens over een populatie veroordeelden die dat jaar voorwaardelijk in vrijheid werd gesteld. Deze onderzoekspopulatie gedetineerden omvat meer concreet gedetineerden die tussen 1 februari 2007 en 31 december 2007 een VI verkregen op grond van een beslissing van de SURB's én waarvoor in de databank SIDIS-Griffie van het Directoraat-generaal Penitentiaire Inrichtingen (DGEPI) enige (minimale) registratie plaatsvond (in de module 'SUR')²². In totaal had de analyse betrekking op 628 gedetineerden²³. Qua verdeling

²² Deze module werd gecreëerd naar aanleiding van de inwerkingtreding van de Wet Externe Rechtspositie.

²³ Het oorspronkelijke databestand bevatte 631 gedetineerden (zie Maes 2009). Drie cases zijn echter weggelaten omwille van het gebrek aan registratie van enkele relevante tijdsvariabelen (n=2) of omdat niet duidelijk was welke SURB had beslist tot VI (n=1).

naar SURB toe gaat het om 131 gedetineerden invrijheidgesteld door de SURB Antwerpen (20,9%), 67 door de SURB Bergen (10,6%), 130 door de SURB Gent (20,7%), 141 door de SURB Luik (22,5%) en 159 door de SURB Brussel (25,3%). Schetsen we in dit deel een algemeen profiel van de bestudeerde populatie op het vlak van socio-biografische, strafrechtelijke en penitentiaire kenmerken, dan wordt in een volgend deel meer specifiek gefocust op de 'overschrijdingstermijn' van de VI-toelaatbaarheidsdatum. Onder meer ook in het licht van onderzoek naar de 'penitentiaire inflatie' en de daaraan gerelateerde kwestie van (vervroegde) uitstroom uit de gevangenis vormt deze overschrijdingstermijn een interessant gegeven.

De hier bestudeerde onderzoekspopulatie (n=628) dekt meer dan 80% van alle VI's die in de loop van het (volledige) jaar 2007 werden uitgevoerd (n=754) (DGEPI 2008: 134-136). Aangenomen mag worden dat de onderzoekspopulatie een vrij volledig staal vormt van de VI-ers die in 2007 door de SURB's in VI werden gesteld. In dit laatste (officiële) cijfer (n=754) zijn namelijk ook een aantal VI's meegeteld die werden uitgevoerd naar aanleiding van beslissingen door de vroegere VI-commissies, de historische voorlopers van de SURB's.

Op het vlak van het socio-biografisch profiel van de onderzoekspopulatie kan het volgende worden gesteld. Deze populatie is overwegend van het mannelijke *geslacht* (95,2%), wat overigens niet hoeft te verwonderen. Vrouwen maken ook maar een zeer sterke minderheid uit van de gemiddelde dagpopulatie gedetineerden. Hun aandeel daarin schommelt rond de 5%²⁴. Het gaat bovendien om een overwegend jonge populatie. De gemiddelde *leeftijd* bij invrijheidstelling bedraagt 35,9 jaar (mediaan: 33 jaar). Op het ogenblik van de invrijheidstelling was de jongste gedetineerde 21 jaar oud, de oudste 75 jaar. Ongeveer vier op de vijf VI-ers (81,3%) valt binnen de leeftijdsgroep 25 tot en met 49 jaar (leeftijd op het ogenblik van invrijheidstelling), met als belangrijkste leeftijdscategorieën de categorie 25 tot en met 29 jaar en 30 tot en met 34 jaar (telkens bijna een kwart).

²⁴ Binnen de gemiddelde dagelijkse gevangenisbevolking (excl. elektronisch toezicht) vertegenwoordigden vrouwelijke gedetineerden in 2007 4,4% (DGEPI 2008: 132).

Tabel 2: Leeftijd op het ogenblik van de invrijheidstelling (VI – jaar 2007)

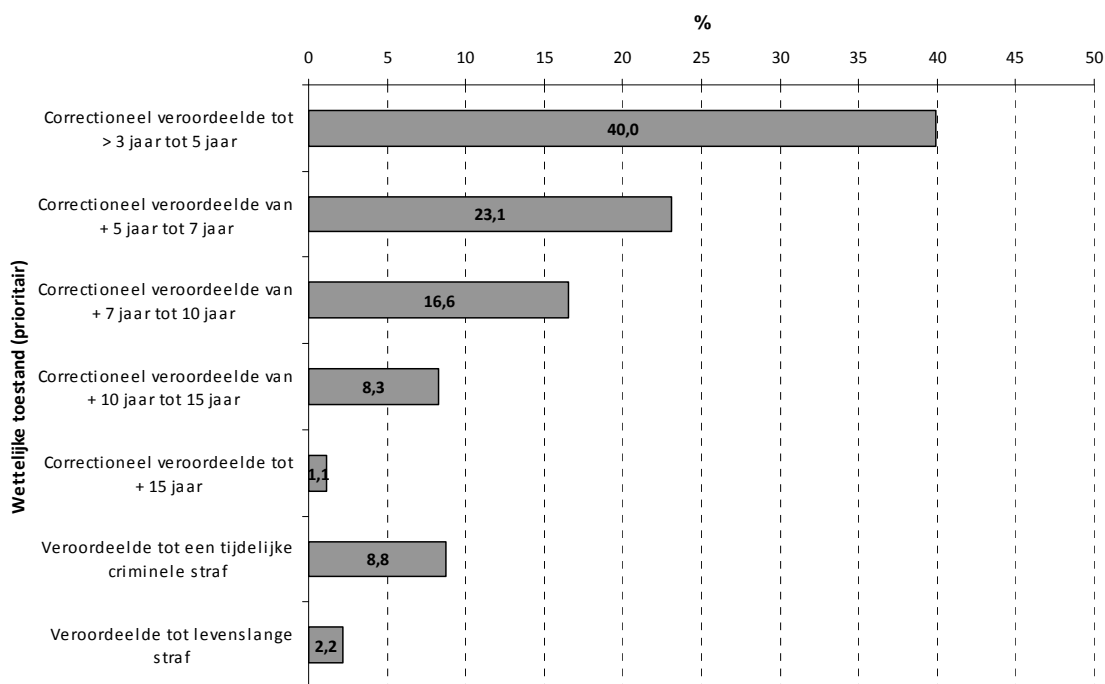
N	%	Categorie
0	0,0	16-17 j.
0	0,0	18-19j.
48	7,6	20-24 j.
146	23,2	25-29 j.
151	24,0	30-34 j.
91	14,5	35-39 j.
69	11,0	40-44 j.
54	8,6	45-49 j.
34	5,4	50-54 j.
16	2,5	55-59 j.
10	1,6	60-64 j.
6	1,0	65-69 j.
1	0,2	70-74 j.
2	0,3	≥ 75 j.
628	100,0	Totaal

Net zoals de verdeling naar geslacht trouwens (geen vrouwen in Antwerpen, maar 13,7% vrouwen in Gent), verschilt ook de leeftijdsstructuur van de VI-ers naargelang de SURB (zie ook Maes & Tange 2011: 931-932). De jongste gedetineerden zijn terug te vinden bij de SURB te Bergen en Brussel, met een mediaanleeftijd (hier: op het ogenblik van de opsluiting) van 29 jaar (gemiddeld: 30,3 resp. 32,0 jaar).

Naar *aard en duur van de straf(fen)* toe (d.i. de wettelijke toestand²⁵ op het ogenblik van invrijheidstelling; zie figuur 4) wordt de grootste groep gevormd door de correctioneel veroordeelden met een straftotaal van meer dan 5 jaar (49,1%), gevolgd door de correctioneel veroordeelden met een straftotaal van meer dan 3 jaar tot en met 5 jaar (40,0%). Crimineel veroordeelden vertegenwoordigen iets meer dan 1/10 van VI-ers. Deze groep omvat veroordeelden tot levenslange vrijheidsstraf (2,2%) en veroordeelden tot een tijdelijke criminele straf (8,8%).

²⁵ De wettelijke toestand verwijst hier naar de totale duur van de in uitvoering gebrachte en effectief uitvoerbare straffen zoals uitgesproken door de hoven en rechtbanken, ongeacht of gedeelten van deze straf(fen) reeds tijdens vroegere detentieperiodes werden uitgezeten (!). In SIDIS-Griffie worden hiervoor verschillende standaardcategorieën gehanteerd.

Figuur 4: Wettelijke toestand op het ogenblik van de invrijheidstelling (VI – jaar 2007)

Wanneer deze gegevens worden opgesplitst naar SURB toe (zie tabel 3), dan worden zeer opvallende verschillen geobserveerd qua strafrechtelijk profiel (zie ook Maes & Tange 2011: 934). Het is mogelijk dat dergelijke verschillen zich laten verklaren door het type inrichting dat onder de bevoegdheid van de ene of de andere SURB valt. Wat vooral opvalt, is dat meer dan 50% van de VI-ers te Antwerpen veroordeeld was tot een straf(totaal) van meer dan 3 tot 5 jaar, en de grote meerderheid tot straffen tussen 3 en 10 jaar. Bij de SURB te Bergen (Mons) springt vooral het grote aandeel van de veroordeelden tot een tijdelijke criminele straf²⁶ (19,4%) in het oog. Veroordeelden tot straffen van meer dan 3 tot 5 jaar of van 5 tot 7 jaar maakten daar elk ongeveer 25% uit van de VI-populatie. Niettemin nemen veroordeelden met straffen van meer dan 3 tot 5 jaar te Bergen slechts een eerder beperkt aandeel in, in vergelijking met het cijfer voor het ganse Rijk en met de andere SURB's, uitgezonderd Brussel (bijna 30%). In Gent en Luik vertegenwoordigt deze populatie meer dan 40% resp. 45%, terwijl Antwerpen hier duidelijk de koppositie inneemt (53,4%). Naast het relatieve belang van de tijdelijke criminele straffen (samen met Gent), onderscheiden Bergen en Brussel zich ook door het grote aandeel veroordeelden met correctionele straffen van meer dan 5 jaar (bijna 55%).

²⁶ Het gaat hierbij om opsluiting of hechtenis waarvan de duur kan variëren van 5 tot 30 jaar (zie. art. 9 en 11 Sw.).

Tabel 3: Wettelijke toestand op het ogenblik van de invrijheidstelling, verdeeld naar SURB (VI – jaar 2007)

Wettelijke toestand bij invrijheidstelling	België	SURB				
		Antwerpen	Mons	Gent	Liège	Brussel
N	628	131	67	130	141	159
Correctioneel veroordeelde tot > 3 jaar tot 5 jaar	40,0%	53,4%	25,4%	40,8%	45,4%	29,6%
Correctioneel veroordeelde van + 5 jaar tot 7 jaar	23,1%	29,8%	26,9%	23,8%	22,7%	15,7%
Correctioneel veroordeelde van + 7 jaar tot 10 jaar	16,6%	12,2%	16,4%	13,1%	17,0%	22,6%
Correctioneel veroordeelde van + 10 jaar tot 15 jaar	8,3%	3,1%	9,0%	10,0%	3,5%	15,1%
Correctioneel veroordeelde tot + 15 jaar	1,1%	-	1,5%	1,5%	1,4%	1,3%
Totaal correctionele straffen van meer dan 5 jaar	49,1%	45,1%	53,8%	48,4%	44,6%	54,7%
Veroordeelde tot een tijdelijke criminele straf	8,8%	1,5%	19,4%	9,2%	6,4%	11,9%
Veroordeelde tot levenslange criminele straf	2,2%	-	1,5%	1,5%	3,5%	3,8%

Bijna twee-derde (63,3%) van de gedetineerden die in 2007 voorwaardelijk in vrijheid werd gesteld, werd in de gevangenis *opgesloten in de jaren 2004-2006*²⁷. Een beperkt aantal opsluitingen gaat echter terug tot eind jaren tachtig – begin jaren negentig van vorige eeuw. Bovendien dient ook rekening gehouden te worden met het feit dat het hier enkel gaat om gedetineerden die daadwerkelijk in vrijheid werden gesteld. Een aantal andere gedetineerden verblijft ook al lange tijd in detentie en kon (voorlopig) nog niet van een VI genieten.

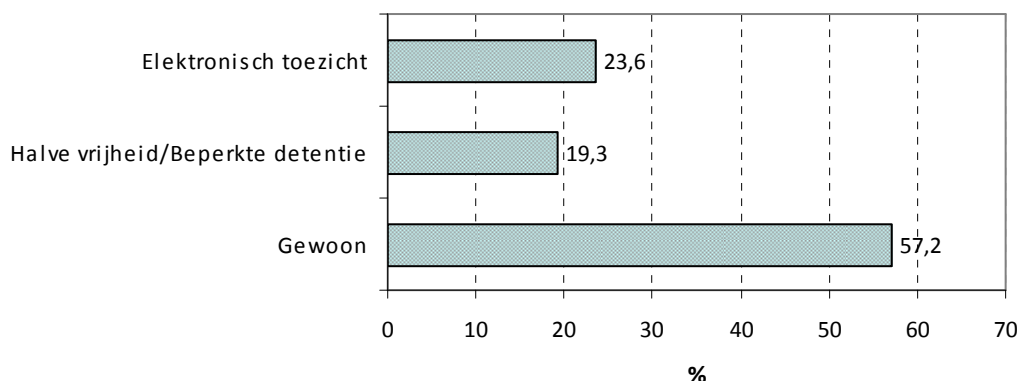
Vooraf drie *inrichtingen* tekenen voor het grootste aantal *opsluitingen*, met in dalende orde: Vorst/Forest (123 opsluitingen), Antwerpen (n=90) en Lantin (n=60). Dit resultaat ligt in de lijn met de vaststellingen uit vroeger onderzoek naar de toepassing van de voorlopige hechtenis (zie Jonckheere & Maes 2010: 127-128). De inrichting van waaruit de gedetineerde uiteindelijk in vrijheid wordt gesteld, valt niet steeds samen met deze van de initiële opsluiting. De meeste invrijheidstellingen vonden plaats vanuit de inrichtingen te Lantin, Merksplas, Hasselt (nieuw), Hoogstraten en Andenne (zie voor verdere uitwerking: Maes & Tange 2011: 934-938).

Meer dan vier op de tien VI-ers genoot op het ogenblik van de invrijheidstelling van een ander detentieregime dan het 'gewoon' regime (d.i. klassieke vrijheidberoving in de gevangenis; zie figuur 5). Bijna een kwart (23,6%) stond onder elektronisch toezicht. En ongeveer twee op de tien gedetineerden ondergingen hun straf onder het regime van beperkte detentie (of halve vrijheid), wat betekent dat zij overdag de gevangenis mogen verlaten voor de uitvoering van bepaalde activiteiten en 's avonds naar de inrichting terugkeren. De overige gedetineerden aan wie de VI werd toegekend (57,2%), boetten hun straf uit onder de 'klassieke' detentievorm. De

²⁷ Voor het (opsluitings)jaar 2004 gaat het om 132, voor 2005 om 164 en voor 2006 om 102 gedetineerden.

toepassing van deze gevangenisregimes varieert erg sterk naargelang SURB. Het ‘gewoon regime’ domineert in Antwerpen (75,6%), terwijl in Bergen vooral de beperkte detentie in het oog springt (32,8%) en elders (Brussel, Luik en Gent) het elektronisch toezicht (variërend tussen 25 en 30%) (zie voor meer details: Maes & Tange 2011: 938).

Figuur 5: Detentieregime op het ogenblik van de invrijheidstelling (VI – jaar 2007)

Gerekend vanaf de start van hun detentieperiode dienden de VI-ers gemiddeld genomen nog 2.589 dagen (of ongeveer 7 jaar) ‘detentie’ te ondergaan (d.i. het effectief uitvoerbaar aantal detentiedagen vanaf het ogenblik van de opsluiting of de aanvang²⁸ van de vrijheidsberoving). Het kleinst nog te ondergane aantal detentiedagen bedroeg 399 dagen (d.i. iets meer dan één jaar), het grootst 21.115 dagen (d.i. ongeveer 58 jaar)²⁹. Voor de groep van de levenslang gestraften (n=14) werd de nog te ondergane detentietijd geschat door rekening te houden met

²⁸ In een zeer beperkt aantal gevallen werd niet de datum van ‘opsluiting’ maar wel de datum van ‘aanvang’ van de vrijheidsberoving als startpunt gehanteerd. Het is in de praktijk mogelijk dat gedetineerden hun toelaatbaarheidsdatum al bereikt hebben vóórdat zij (in België) worden opgesloten, met name in het geval van aanhouding en ondergane detentie in het buitenland.

²⁹ De ‘te ondergane detentietijd’ mag niet worden verward met de ‘wettelijke toestand’ die refereert aan de effectieve strafduur zoals uitgesproken door de hoven en rechtbanken. Dit laatste gegeven is weliswaar bepalend voor o.m. de vaststelling van de bevoegdheid van de SURB (uitvoerbaar straftotaal van meer dan drie jaar), maar hier gaat het om het totaal aantal dagen detentie dat nog voor uitvoering in aanmerking komt (m.a.w. vroeger al ondergane detentiedagen in mindering gebracht).

Bijvoorbeeld: iemand met een straf van 4 jaar vrijheidsberoving die tijdens een vroegere detentie al 1,5 jaar van zijn straf heeft ondergaan, zal voor de SURB verschijnen (het uitgesproken uitvoerbaar straftotaal bedraagt meer dan 3 jaar), maar de ‘nog te ondergane detentietijd’ zoals hier opgevat is 2,5 jaar.

De ‘detentietijd’ werd hier berekend als het verschil tussen de datum van strafeinde (verstrijken van de hoofd- en vervangende gevangenisstraffen) en de datum van opsluiting of aanvang van de straf. Hierbij is abstractie gemaakt van (m.a.w. niet ‘gecontroleerd’ voor) eventuele periodes van strafonderbreking of ontvluchting (bij de berekende datum van toelaatbaarheid voor VI – en strafeinde – is hier in voorkomend geval wel rekening mee gehouden; deze termijnen worden in dergelijk geval telkens herberekend).

de gemiddelde levensverwachting van de Belgische bevolking³⁰, met als resultaat een gemiddeld uit te zitten detentieduur van 14.359 dagen (of 39,5 jaar), tegenover gemiddeld 2.320 dagen voor de tijdelijk gestraften (of iets minder dan 6,5 jaar).

De 'detentietijd' die tijdens de betreffende hechtenisperiode ook *effectief* werd *uitgezeten*, bedroeg gemiddeld 1.330 dagen (d.i. iets meer dan 3,5 jaar; 1.269 dagen met uitsluiting van de levenslang gestraften), met 96 dagen als absolute minimum en 7.295 dagen (d.i. ongeveer 20 jaar) als maximum. Indien deze cijfers worden gezien in relatie tot het effectief te ondergane totaal aan detentiedagen, dan betekent dit dat het grootste deel van de VI-ers (54,1%) tussen de 40 en de 70% van de uit te zitten detentietijd (te rekenen vanaf de aanvang van de vrijheidsberoving) ook daadwerkelijk heeft uitgeboet. Sommigen zaten hun (nog uitvoerbaar) aantal detentiedagen bijna integraal uit alvorens in VI te gaan (n=12 met meer dan 90% uitgezeten detentietijd). Anderzijds zaten 48 gedetineerden (7,6%) 30% of minder van de (bij opsluiting) nog te ondergane detentietijd uit³¹ (zie voor gedetailleerde cijfers: Maes & Tange 2011: 939-942).

De gegevens over de totaal uit te zitten detentietijd en werkelijk uitgezeten detentietijd (en de verhouding tussen beide; cf. *supra*) zeggen op zich niet zoveel over een min of meer 'restrictieve' toepassing van de VI-wet. Niettegenstaande het 'percentage uitgezeten detentietijd' in bepaalde gevallen wel enige indicatie kan geven, is het meer aangewezen om hierbij te kijken naar de effectieve 'overschrijdingstermijn' van de VI-toelaatbaarheidsdatum³².

Wordt hier vooreerst de datum van toelaatbaarheid voor VI op zichzelf bekeken, dan blijkt dat - hoewel veroordeelden tot tijdelijke gevangenisstraffen gemiddeld genomen in vrijheid werden gesteld na zo'n 3,5 jaar detentie - verschillende gedetineerden (n=39, waaronder 3 veroordeelden tot levenslange vrijheidsberoving) toch al vanaf de eerste dag van hun (laatste) opsluiting of de aanvang van de vrijheidsbeneming *in de tijdsvoorwaarden* verkeerden voor het verkrijgen van een voorwaardelijke vrijheidstelling. Gemiddeld genomen bedroeg deze termijn (tussen de datum van aanvang van de vrijheidsberoving of de datum van opsluiting tot aan de VI-toelaatbaarheidsdatum) ongeveer 900 dagen (of 30 maanden), met als maximaal bereik (*range*) 3.709 dagen (of iets meer dan 10 jaar) (zie verder ook Maes & Tange 2011: 944-945).

3. De 'overschrijdingstermijn' van de datum van toelaatbaarheid voor VI nader geanalyseerd

Wanneer de datum van de effectieve (voorwaardelijke) invrijheidstelling wordt gerelateerd aan de datum van toelaatbaarheid voor VI, dan blijkt dat deze toelaatbaarheidsdatum in de praktijk - anders dan soms wel eens wordt gedacht of verkondigd - in vele gevallen ruim wordt overschreden. Deze 'overschrijdingstermijn' loopt in 2007 in bijna de helft van de gevallen op

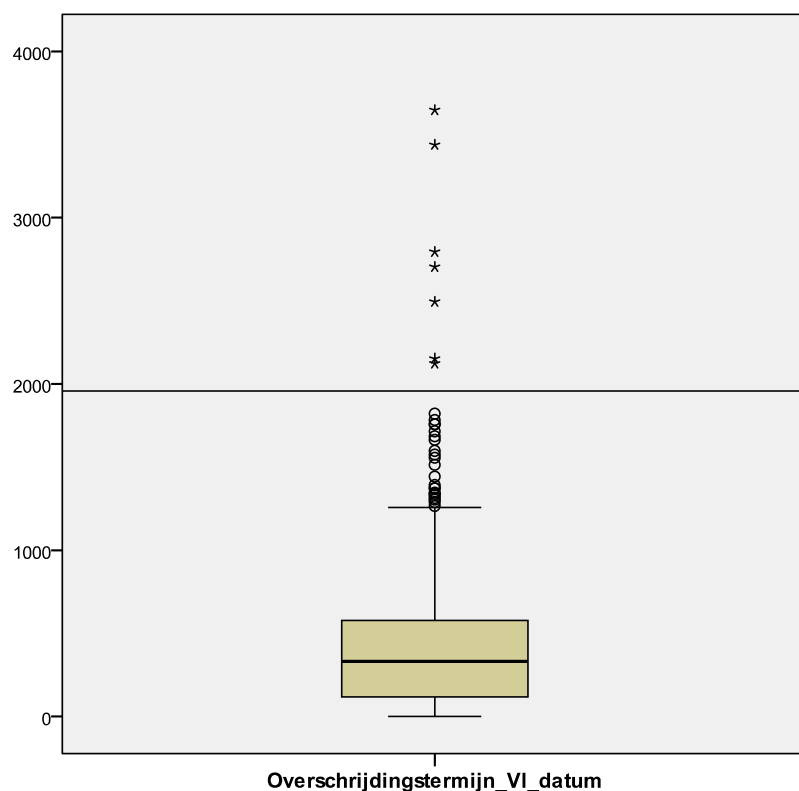
³⁰ Voor de jaren 2002-2004 bedroeg de gemiddelde levensverwachting 76 jaar voor mannen en 82 jaar voor vrouwen (FOD Economie - Algemene Directie Statistiek en Economische Informatie - Dienst Demografie: www.statbel.fgov.be/fiGurEs/d23_nl.asp#6).

³¹ Niet te verwarren met de wettelijk bepaalde 1/3 en 2/3-regels (naargelang staat van wettelijke herhaling). Hier is immers geen rekening gehouden met detentiedagen die al tijdens voorgaande hechtenisperiodes werden ondergaan. Zie voor een analyse waarin dit wél gebeurde: Deltenre (2008: 51-53).

³² Bij de berekening van de toelaatbaarheidsdatum voor VI is per definitie rekening gehouden met de gangbare regels inzake strafbecijfering en de verschillende aspecten die daarop van invloed zijn (staat van wettelijke herhaling, voorgaande hechtenis, etc.).

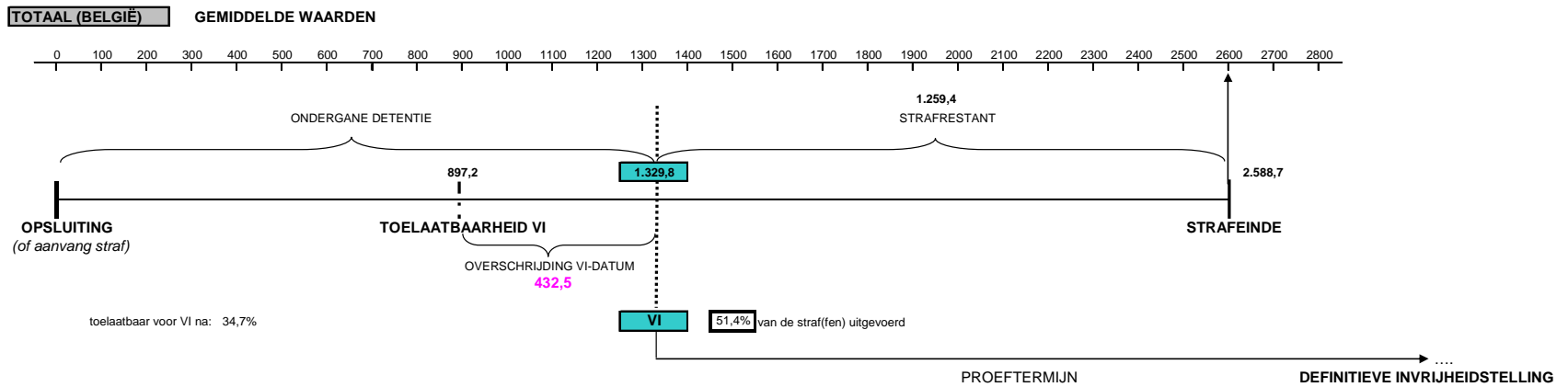
'surplus' ondergaan (zie tabel 4). Een beperkte groep veroordeelden wordt na het bereiken van de tijdsvoorwaarden nóg langer in detentie gehouden.

Figuur 6: *Boxplot* voor de 'overschrijdingstermijn' van de VI-toelaatbaarheidsdatum (VI – jaar 2007)

Zoals ook al uit bovenstaande uiteenzetting blijkt, kunnen binnen het detentieverloop verschillende belangrijke scharniermomenten worden geïdentificeerd. Ze worden in onderstaande figuur nog eens samengevat en visueel voorgesteld, met opgave van de geobserveerde gemiddelde waarden voor gans het Rijk. Het gaat hierbij om volgende data: datum van opsluiting (of aanvang van de straf), de datum van strafeinde (het verstrijken van de hoofd- en vervangende straffen), de datum van toelaatbaarheid voor VI, en de datum van effectieve invrijheidstelling. Deze data laten toe een zicht te krijgen op een aantal indicatoren, zoals: de *totaal te ondergane detentietijd* (verschil tussen strafeinde en aanvangsdatum), de *te ondergane detentietijd tot aan de datum van toelaatbaarheid voor VI* (verschil tussen de datum van VI-toelaatbaarheid en de datum van opsluiting of aanvang van de straf), de *overschrijdingstermijn van de VI-toelaatbaarheidsdatum* (verschil tussen datum van effectieve invrijheidstelling en de datum van toelaatbaarheid voor VI: zie tabel 4), de *effectief ondergane detentietijd* (verschil tussen datum van effectieve invrijheidstelling en aanvangsdatum) en het *strafrestant* (verschil tussen voorziene strafeinde en datum van effectieve invrijheidstelling; zie voor meer details hierover: Maes & Tange 2011: 959-960).

Figuur 7: Samenvattend overzicht van de belangrijkste scharniermomenten in het detentietraject en relevante geobserveerde termijnen (VI – jaar 2007)

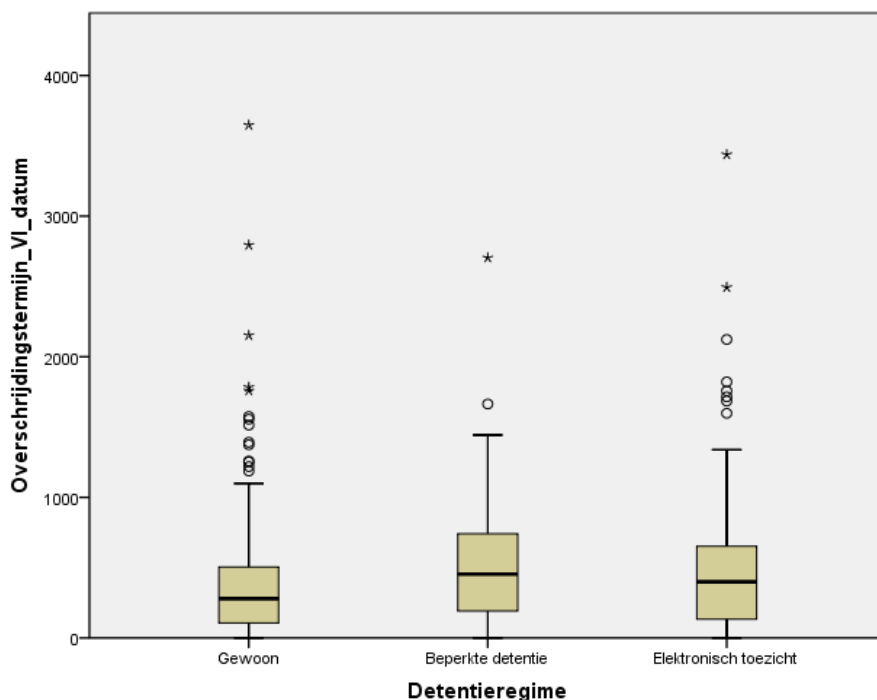
Wanneer de cijfers in verband met de ‘overschrijdingstermijn’ meer in detail onder de loep worden genomen, dan blijkt deze termijn te variëren naargelang specifieke achtergrondkenmerken. Een analyse van bivariate correlaties (Pearson’s r^{34}) wijst zo uit dat de overschrijdingstermijn op significante wijze samenhangt met: de totaal uit te zitten detentietijd ($r=0.465$, $p=.000$; indien gegroepeerd in drie categorieën: $r=0.406$, $p=.000$), de uit te zitten detentietijd tot aan de datum van toelaatbaarheid ($r=0.311$, $p=.000$), de SURB die uiteindelijk tot VI heeft beslist (SURB Antwerpen: $r=-0.179$, $p=.000$; SURB Brussel: $r=0.107$, $p=.007$), het detentieregime op het ogenblik van invrijheidstelling (cf. *infra*), een aantal specifieke strafcategorieën waartoe de gedetineerde behoort (in het bijzonder de criminele straffen, en correctionele straffen met een totaal van meer dan 10 jaar) en een aantal gevangnissen van waaruit de persoon in kwestie werd vrijgesteld. Wat dit laatste kenmerk betreft, blijkt dat de overschrijdingstermijn korter is voor gedetineerden vrijgelaten vanuit de gevangenis te Hoogstraten ($r=-0.147$, $p=.000$), Wortel ($r=-0.104$, $p=.009$) en de nieuwe gevangenis te Hasselt ($r=-0.082$, $p=.041$), maar toeneemt indien het gaat om vrijstellingen vanuit Lantin ($r=0.094$, $p=.019$), Oudenaarde ($r=0.096$, $p=.016$) en Andenne ($r=0.119$, $p=.003$).

Met betrekking tot het regime (op het ogenblik van invrijheidstelling) wordt vastgesteld dat de gemiddelde overschrijdingstermijn van de datum van toelaatbaarheid voor VI beduidend langer is voor gedetineerden die hun straf op het moment van vrijstelling uitboeten onder het regime van beperkte detentie of elektronisch toezicht (524,7 resp. 505,3 dagen) dan voor diegenen die hun straf onder het ‘gewone’ (klassiek) detentieregime uitzitten (371,3 dagen)³⁵. Eén en ander blijkt eveneens uit de geobserveerde bivariate correlaties: vrijstelling vanuit gewoon regime levert een kortere overschrijdingstermijn op ($r=-0.161$, $p=.000$), terwijl elektronisch toezicht en beperkte detentie deze termijn doen toenemen ($r=0.092$, $p=.021$ resp. $r=0.103$, $p=.010$). Deze bevindingen ondersteunen de stelling dat wie in een ‘progressief’ opgebouwd strafuitvoeringstraject terechtkomt (d.w.z. gedomineerd door het principe van een ‘geleidelijke re-integratie’), vaak langer zal moeten wachten om uiteindelijk van VI te kunnen genieten. Ook al kunnen beperkte detentie en elektronisch toezicht, wettelijk gezien, al enige tijd (nl. 6 maanden) vóór het bereiken van de toelaatbaarheidsdatum voor VI worden toegekend, en vormen ze in theorie geen beletsel voor de toekenning van een VI op datum van toelaatbaarheid. De verschillen in overschrijdingstermijn naargelang regime worden visueel tot uitdrukking gebracht in onderstaande *box-and-whisker plot* (figuur 8; zie ook Maes & Tange 2011: 950).

³⁴ De Pearson r is een correlatiecoëfficiënt die de sterkte aangeeft van de lineaire samenhang tussen twee variabelen. De waarde van Pearson’s r situeert zich tussen -1 en 1. Een correlatiecoëfficiënt van +1 of -1 komt neer op een perfect positief resp. negatief lineair verband tussen beide variabelen. Bij een correlatiecoëfficiënt van 0 is er geen enkele lineaire samenhang.

³⁵ De mediaanwaarde bedraagt hier 454 dagen voor beperkte detentie en 399,5 dagen voor elektronisch toezicht, en 280 dagen voor het gewone detentieregime.

Figuur 8: *Boxplot* voor de ‘overschrijdingstermijn’ van de VI-toelaatbaarheidsdatum, verdeeld naar detentieregime op het ogenblik van invrijheidstelling (VI – jaar 2007)

Verder blijkt eveneens dat naarmate de uitgesproken (effectieve) strafduur (‘wettelijke toestand’) hoger ligt, ook het aantal dagen uitgezeten ‘surplus’ (bovenop de VI-toelaatbaarheidsdatum) – in absolute termen - toeneemt (zie tabel 5). Deze termijn bedraagt gemiddeld 278,4 dagen voor veroordeelden met een straftotaal van meer dan 3 jaar tot en met 5 jaar, maar bijvoorbeeld meer dan het dubbele voor veroordeelden met een straftotaal van meer dan 10 jaar tot en met 15 jaar (605,4 dagen).

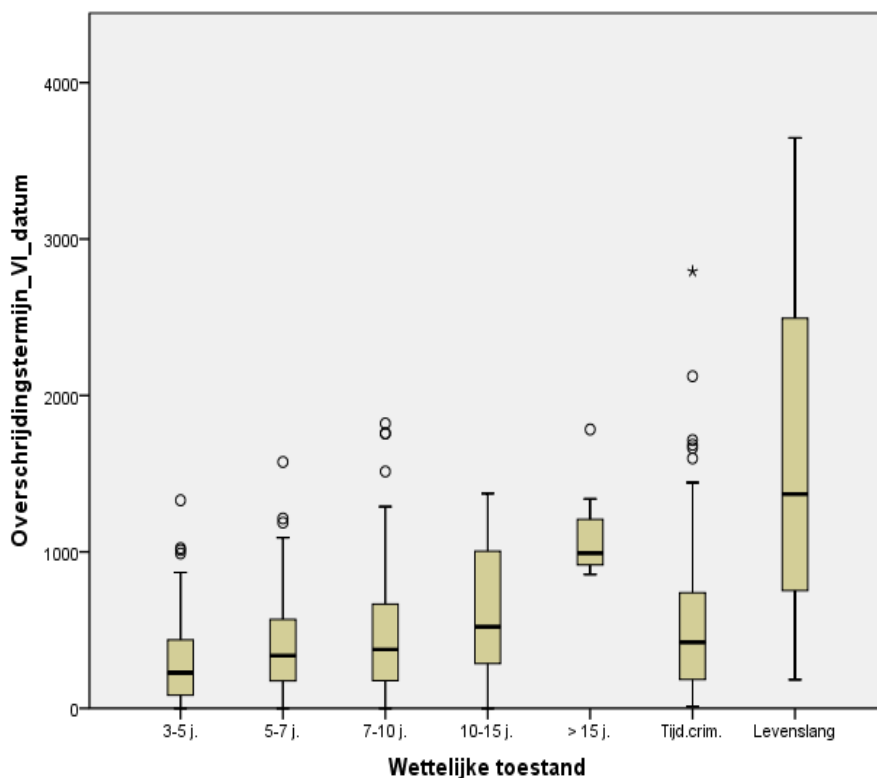
Tabel 5: ‘Overschrijding’ van de datum van toelaatbaarheid voor VI naargelang strafduur (VI – jaar 2007)

Strafcategorie	Gemiddelde	Mediaan	Minimum	Maximum	N
> 3 - 5j.	278,4	228,0	0,0	1.330,0	251
> 5 - 7j.	392,6	337,0	0,0	1.575,0	145
> 7 - 10j.	475,2	376,0	0,0	1.821,0	104
> 10 - 15j.	605,4	521,5	0,0	1.374,0	52
> 15j.	1.125,7	992,0	856,0	1.783,0	7
Tijd. crim.	596,4	422,0	11,0	2.794,0	55
Levenslang	1.656,5	1.369,0	183,0	3.647,0	14
Globaal	432,5	331,5	0,0	3.647,0	628

Voor de levenslang gestraften en correctioneel veroordeelden tot een straf(totaal) van meer dan 15 jaar ligt de gemiddelde overschrijdingstermijn nog veel hoger, zoals gevisualiseerd in

onderstaande *box-and-whisker plot* (figuur 9; zie ook Maes & Tange 2011: 949)³⁶. De tijdelijke criminale straffen vertonen op dit vlak meer verwantschap met de categorie van veroordeelden met een straf totaal van meer dan 7 tot 10 jaar (en in minder sterke mate deze met een straf totaal van meer dan 10 tot 15 jaar) dan met de levenslang gestraften en de correctioneel veroordeelden tot meer dan 15 jaar.

Figuur 9: *Boxplot* voor de 'overschrijdingstermijn' van de VI-toelaatbaarheidsdatum, verdeeld naar wettelijke toestand op het ogenblik van invrijheidstelling (VI – jaar 2007)

Dat de VI-toelaatbaarheidsdatum enigszins wordt overschreden, is zeker niet abnormaal. Niet alleen kennen we in België actueel geen systeem van 'automatische' VI wanneer de tijdsvoorwaarden zijn vervuld, maar worden bij de beoordeling van VI ook andere, meer 'subjectieve' criteria in rekening gebracht (o.m. het recidiverisico). Bovendien kunnen ook nog andere factoren het moment van invrijheidstelling doen verdagen, zoals: opgelopen vertragingen in de afhandeling van de procedure (cf. Maes et al. 2000: 92-94); een lange periode van voorlopige hechtenis (of aanhouding in het buitenland) waardoor de toelaatbaarheidsdatum reeds overschreden kan zijn op het ogenblik dat de voorlopige

³⁶ Proportioneel gezien (overschrijdingsduur ten opzichte van de nog te ondergane detentietijd op het ogenblik van toelaatbaarheid) ligt de overschrijding van de VI-toelaatbaarheidsdatum over het algemeen weliswaar lager voor de langergestraften dan voor de kortgestraften, maar dit is ook enigszins logisch. Het uitgezeten 'surplus' wordt immers berekend ten aanzien van een steeds groter wordend overschot aan uit te zitten detentietijd (vanaf datum van toelaatbaarheid). In deze bijdrage is de focus exclusief gericht op de 'absolute' overschrijdingstermijn.

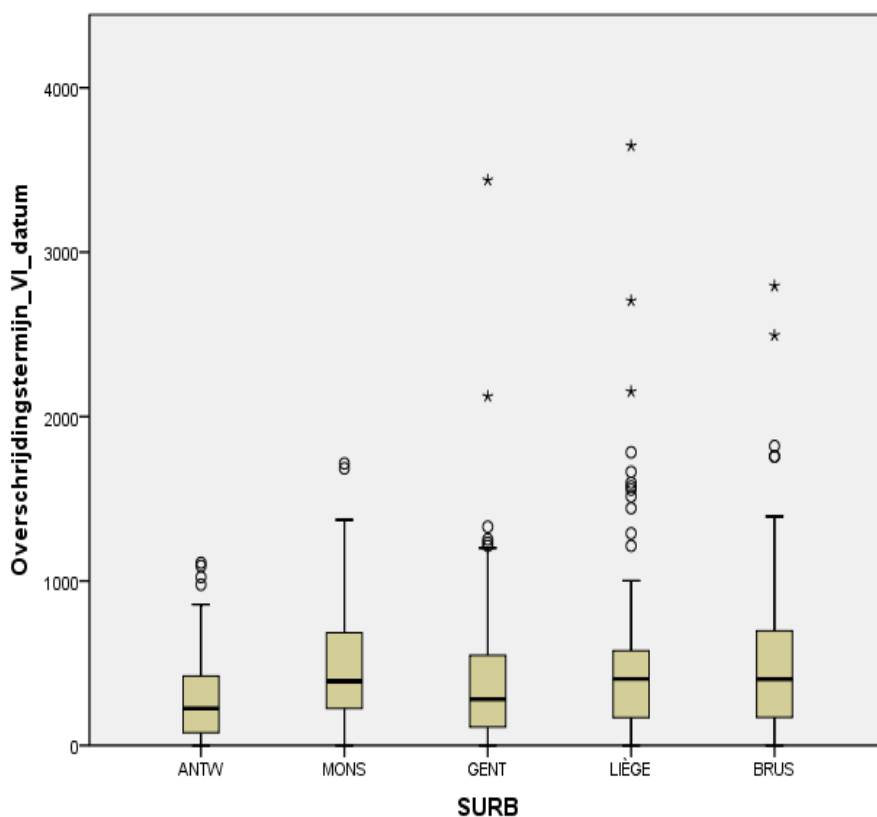
hechtenis wordt beëindigd (of de betrokkene in België wordt opgesloten; cf. *supra* in verband met het begrip ‘aanvang’ van de straf); meer herroepingen van VI, louter wegens het niet-naleven van bijzondere voorwaarden (d.i. zonder bijkomende nieuwe veroordeling) waarbij gedetineerden op het ogenblik van hun wederopsluiting onmiddellijk opnieuw in de tijdsvoorwaarden voor VI verkeren (en de toelaatbaarheidsdatum dus al enige tijd gepasseerd zal zijn vooraleer een nieuwe vrijstelling wordt bekomen); moeilijkheden op het vlak van het vinden van een adequate extramurale opvang- en/of begeleidingsstructuur, ...³⁷. Dat de vroegere VI-commissies op termijn, en verhoudingsgewijs, ietwat minder VI’s toekenden (cf. *supra*: tabel 1)³⁸, en dat de kloof tussen de datum van toelaatbaarheid voor vervroegde invrijheidstelling en de datum van effectieve VI, over langere termijn bezien, groter is geworden (cf. *supra*: figuur 3), wil daarom ook nog niet per definitie betekenen dat hieruit een grotere mate van ‘punitiviteit’ uit hoofde van de besluitvormers kan worden afgeleid (zie over het begrip ‘punitiviteit’ meer uitgebreid: Aertsen et al. 2010).

Een interessante – en in later onderzoek eventueel nog verder te verdiepen (cf. *infra*) – onderzoeksbevinding is ook het gegeven dat de ‘overschrijding’ van de datum van toelaatbaarheid voor VI wezenlijk verschilt naargelang SURB (cf. ook hoger vermelde Pearson correlatiecoëfficiënten), zoals ook nog eens blijkt uit onderstaande figuur 10 (*box-and-whisper plot*; zie ook Maes & Tange 2011: 947).

³⁷ Ook de uitbreiding van het toepassingsgebied van de voorlopige invrijheidstelling (tot veroordeelden met een straftotaal tot en met drie jaar) kan hier enige invloed hebben gehad, doch dit geldt enkel voor de periode tot 1994 (zie hierover meer in detail: Maes 2010: 63).

³⁸ Zie voor een verdere contextualisering van deze problematiek, Maes 2003a: 403-406.

Figuur 10: *Boxplot* voor de 'overschrijdingstermijn' van de VI-toelaatbaarheidsdatum, verdeeld naar SURB (VI – jaar 2007)

Gemiddeld genomen scoort de SURB te Antwerpen hier vrij laag (279,5 dagen) ten opzichte van de andere SURB's (daar variërend van zo'n 400 tot iets meer dan 500 dagen). Wanneer we kijken naar de mediaan dan situeert – samen met de SURB te Antwerpen – ook deze te Gent zich onder de nationale mediaanwaarde van 331,5 dagen. Het vrij hoge gemiddelde te Gent (400,9 dagen) wordt immers voornamelijk verklaard door een aantal (extreem) hoge waarden die dit gemiddelde omhoog trekken.

Tabel 6: 'Overschrijding' van de datum van toelaatbaarheid voor VI naargelang SURB (VI – jaar 2007)

Strafuitvoeringsrechtbank	Gemiddelde	Mediaan	Minimum	Maximum	N
Antwerpen	279,5	225,0	0,0	1.111,0	131
Mons	494,1	391,0	0,0	1.715,0	67
Gent	400,9	281,5	0,0	3.438,0	130
Liège	483,7	404,0	0,0	3.647,0	141
Brussel	512,9	403,0	0,0	2.794,0	159
Globaal	432,5	331,5	0,0	3.647,0	628

Het verloop van de overschrijdingstermijn doorheen de tijd kan meer in detail worden uitgetekend aan de hand van een zgn. Kaplan-Meier 'overlevingsduurcurve' (zie figuur 11). Het gebruik van overlevingsduuranalyses, overgeërfd vanuit voornamelijk de medische wetenschap

(voor de studie van sterfte-/overlevingskansen), kent ook binnen de criminologie een toenemende toepassing, bijvoorbeeld in het kader van recidive-onderzoek (zie bijv. Wartna 2009). De Kaplan-Meier-overlevingsduurcurve visualiseert in welke mate, bekeken doorheen de tijd, de verschillende analyse-eenheden binnen de onderzoekspopulatie al dan niet een bepaalde gebeurtenis of *event* hebben meegemaakt. Voor elk tijdstip kan zo worden geanalyseerd welke proportie van de onderzochte populatie de gebeurtenis heeft ondergaan (of juist niet). Daarbij kan ook worden gecorrigeerd voor zgn. *censored cases* (gecensureerde gevallen), d.w.z. *cases* die om één of andere reden niet langer meer opgevolgd kunnen worden (bijv. omwille van verhuis, overlijden, ...). Dergelijke curve(s) kunnen bovendien uitgetekend worden voor de verschillende meetwaarden of categorieën van een bepaald kenmerk (bijv. geslacht) zodanig dat ook zichtbaar wordt in welke mate de ene (sub)groep meer overlevingskansen heeft dan andere groepen (bijv. mannen vs. vrouwen). In de context waarvan sprake is in deze bijdrage, heeft het '*event*' betrekking op (de tijdsduur tot) het voorkomen van VI (invrijheidgesteld zijn) na het bereiken van de datum van toelaatbaarheid. Er is hierbij geen sprake van gecensureerde gevallen aangezien de onderzoekspopulatie nu eenmaal bestaat uit gedetineerden die allemaal voorwaardelijk invrijheidgesteld zijn (en dus het *event* hebben meegemaakt). 'Overleven' betekent hier dus dat men nog niet in vrijheid werd gesteld, maar nog steeds in detentie verblijft.

Voor onze onderzoekspopulatie VI-ers uit 2007 werd aan de hand van dergelijke Kaplan-Meier-overlevingsduuranalyse vastgesteld dat het tijdstip van invrijheidstelling na datum van toelaatbaarheid voor VI op statistisch significante wijze varieert naargelang SURB (zie log rank Mantel-Cox $\chi^2=35,628$; $df=4$; $p=.000$; zie tabel 7 voor de resultaten op nog andere variabelen).

Tabel 7: Overzicht van resultaten van Kaplan-Meier overlevingsduuranalyses voor verschillende variabelen en beschrijvende maten (VI – jaar 2007)

Overlevingsduuranalyses Kaplan-Meier			Log Rank (Mantel-Cox)			Overschrijdingstermijn VI-datum		
Volledige populatie (n=628)			Chi ²	df	Sig.	Gemiddelde	Mediaan	Maximum
	n	%						
SURB								
0 Antwerpen*	131	20,9				279,46	225,00	1111,00
1 Mons	67	10,7				494,13	391,00	1715,00
2 Gent	130	20,7				400,86	281,50	3438,00
3 Liège	141	22,5				483,70	404,00	3647,00
4 Brussel	159	25,3				512,89	403,00	2794,00
			35,628	4	0,000			
Geslacht								
0 Man*	598	95,2				429,36	331,00	3647,00
1 Vrouw	30	4,8				494,03	410,50	1664,00
			0,724	1	0,395			
Leeftijd_opsl_categ								
0 16-24 j.*	159	25,3				464,49	412,00	1783,00
1 25-34 j.	251	40,0				417,27	294,00	3647,00
2 35-44 j.	134	21,3				402,06	285,00	2794,00
3 >= 45 j.	84	13,4				465,64	400,00	2152,00
			3,316	3	0,345			
Det_regime								
0 Gewoon*	359	57,2				371,31	280,00	3647,00
1 Beperkte detentie	121	19,3				524,75	454,00	2704,00
2 Elektronisch toezicht	148	23,6				505,30	399,50	3438,00
			18,437	2	0,000			
Wett_toest								
0 3-5 j.*	251	40,0				278,39	228,00	1330,00
1 5-7 j.	145	23,1				392,59	337,00	1575,00
2 7-10 j.	104	16,6				475,21	376,00	1821,00
3 10-15 j.	52	8,3				605,42	521,50	1374,00
4 > 15 j.	7	1,1				1125,71	992,00	1783,00
5 Tijd.Crim.	55	8,8				596,38	422,00	2794,00
6 Levenslang	14	2,2				1656,50	1369,00	3647,00
			120,924	6	0,000			
Uit_te_zitten_cat								
0 0-1824 d.*	323	51,4				305,07	257,00	1105,00
1 1825-3649 d.	209	33,3				433,85	352,00	1758,00
2 >= 3650 d.	96	15,3				858,01	645,00	3647,00
			105,163	2	0,000			

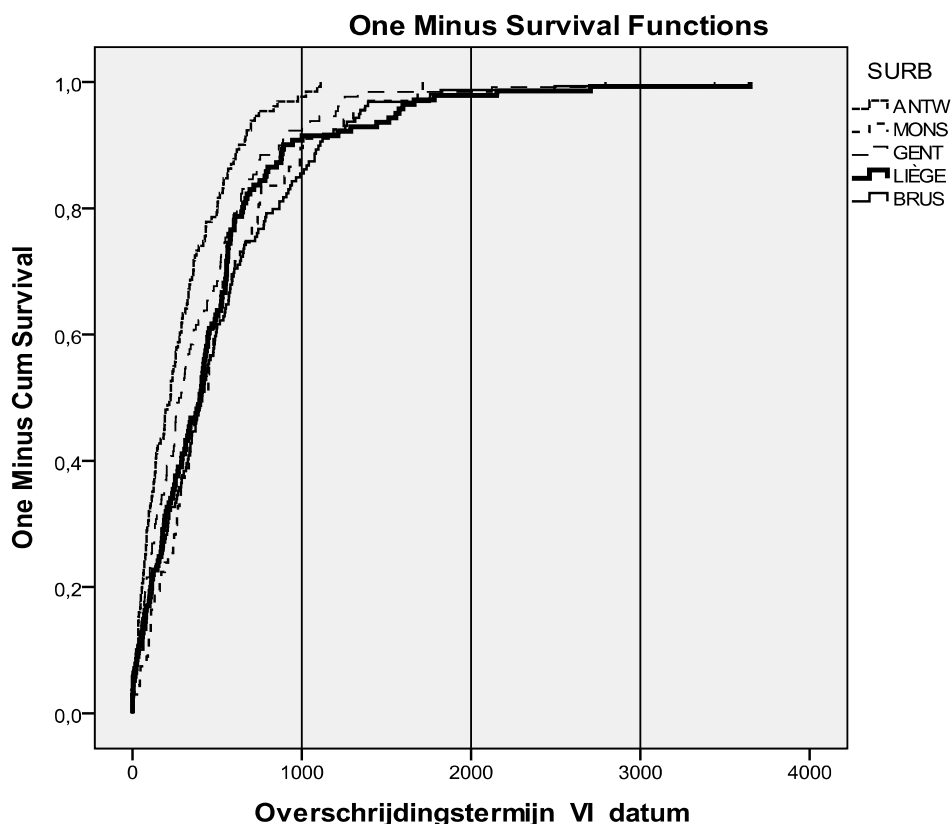
* gehanteerd als referentiecategorie voor verdere multivariate analyses (cf. *infra*)

Zoals uit figuur 11 (Kaplan-Meier-overlevingsduurcurve³⁹) kan worden afgeleid, vinden bijna alle invrijheidstellingen door de SURB te Antwerpen plaats binnen de 1.000 dagen na toelaatbaarheid voor VI. En in Antwerpen was, in vergelijking met de andere SURB's, op elk tijdstip al een grotere proportie gedetineerden in vrijheid gesteld. Daarentegen geldt voor Luik bijvoorbeeld dat het aandeel invrijheidgestelden enigszins stagneert tussen de 1.000 en 1.500 dagen na de datum van VI-toelaatbaarheid – in vergelijking met Antwerpen vinden deze vrijstellingen trouwens steeds op een later tijdstip plaats -, maar nadien opnieuw omhoog schiet.

³⁹ De Y-as geeft de proportie voorwaardelijk invrijheidgestelde gedetineerden weer (variërend tussen 0,0 en 1,0; dit wil zeggen 0% en 100%), terwijl de X-as het tijdsverloop (in dagen) aangeeft, te rekenen vanaf het bereiken van de datum van toelaatbaarheid voor VI.

De laatste VI-er kwam er uiteindelijk pas vrij na iets meer dan 3.600 dagen na datum van toelaatbaarheid voor VI (zie de uitdeinende curve in onderstaande figuur).

Figuur 11: Kaplan-Meier overlevingsduurcurve voor de 'overschrijdingstermijn', uitgesplitst naar SURB (VI – jaar 2007)

Of de verschillen tussen SURB's ook nog stand houden wanneer bijkomend rekening wordt gehouden met een aantal achterliggende factoren, werd nagegaan via multivariate statistische analyses. Gezien de verkregen data-extractie slechts een beperkt aantal variabelen omvat en omwille van redenen van inhoudelijke relevantie, werden, naast de SURB, enkel volgende variabelen mee opgenomen in de multivariate modellen: geslacht, leeftijd op het ogenblik van opsluiting (ingedeeld in 4 categorieën), detentieregime op het ogenblik van invrijheidstelling, de wettelijke toestand en de totaal uit te zitten detentietijd (gegroepeerd in 3 categorieën). De codering van de verschillende in deze analyses opgenomen meetwaarden van deze variabelen is weergegeven in bovenstaande tabel 7. Voor de multiplere lineaire regressieanalyse werden de variabelen 'SURB', 'Leeftijd_opsl_categ', 'Det_regime', 'Wett_toest' en het alternatief voor deze laatste variabele – 'Uit_te_zitten_cat' (d.i. de totaal uit te zitten detentietijd) – omgevormd tot aparte dummy-variabelen (dus behandeld als dichotome variabelen, met als waarden 0 of 1, waarbij 1 staat voor de aanwezigheid van het kenmerk).

Een aantal andere variabelen werd niet mee in de analyse opgenomen. De leeftijd op het ogenblik van invrijheidstelling wordt namelijk per definitie mee beïnvloed door de VI-overschrijdingstermijn (hoe langer men aan surplus in detentie verblijft, hoe ouder men ook zal

zijn dan wanneer men op VI-datum vrij gaat). De gevangenis (van waaruit in vrijheid gesteld) werden ook niet als aparte variabelen meegenomen, aangezien: het soms gaat om kleine absolute aantallen, ze in belangrijke mate ook gekoppeld zijn aan een specifieke SURB (cf. de territoriale bepaling van bevoegdheid), en het in hoofdzaak de bedoeling was de invloed van de SURB, eerder dan van de gevangenis van invrijheidstelling, te bestuderen.

De in de criminologie vaak gebruikte methode van multi-pele lineaire regressie bleek hier, in zijn modale vorm althans (d.i. zonder bijkomende transformatie van de afhankelijke variabele: zie Mortelmans & Dehertogh 2007: 179 e.v.; Bijleveld & Commandeur 2009: 101-102 en 111⁴⁰), minder geschikt als multivariate analysetechniek. Het voornaamste bezwaar tegen het gebruik van de multi-pele regressieanalyse (zonder bijkomende transformaties) is met name het feit dat niet voldaan is aan een belangrijke achterliggende assumptie voor het gebruik van dergelijke analyse, nl. de aanname van een normale verdeling van de zgn. residuen (zie Bijleveld & Commandeur 2009: 109 e.v.; omwille van de niet-normale verdeling van de afhankelijke variabele 'Overschrijdingstermijn_VI_datum')⁴¹. Zoals te zien valt in figuur 12, is er voor de te voorspellen afhankelijke variabele sprake van een rechts-scheve⁴² verdeling (zie Bijleveld & Commandeur 2009: 110-111). Een niet onbelangrijk deel van de VI's vindt plaats op de datum van toelaatbaarheid zelf (n=17) of binnen een relatief korte termijn nadien (124 VI's binnen de eerste 90 dagen na het bereiken van de toelaatbaarheid voor VI). Nadien neemt het aantal VI's quasi voortdurend af doorheen de tijd.

⁴⁰ Zie verder (tabel 8) voor een regressiemodel mét transformatie van de afhankelijke variabele 'Overschrijdingstermijn_VI_datum'.

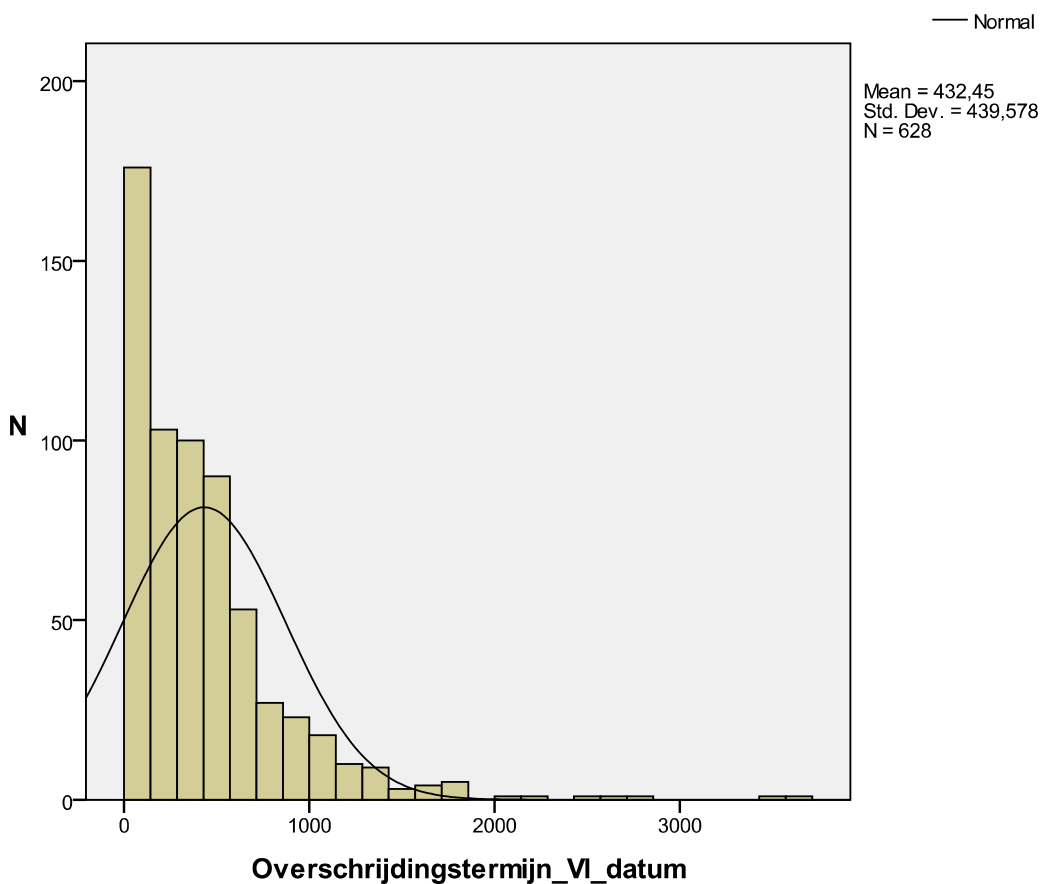
⁴¹ Louter ter info: de resultaten van dit niet-getransformeerde regressiemodel (met 'Uit_te_zitten_cat' als onafhankelijke variabele i.p.v. de 'wettelijke toestand') wezen uit dat het geslacht, het detentieregime op het moment van vrijlating en de leeftijd op het ogenblik van opsluiting geen significante (onafhankelijke) invloed uitoefenen op de overschrijdingstermijn van de VI-toelaatbaarheidsdatum. Daartegenover staat dat de SURB en de totaal uit te zitten detentietijd wel een significante bijdrage leveren aan de voorspelling van deze termijn. De overschrijdingstermijn neemt toe indien het gaat om gedetineerden invrijheidgesteld door de SURB te Luik (B=139,462; p=.004) en naarmate men meer detentiedagen te ondergaan heeft. Het sterkste effect (hiervoor is de Bèta-waarde van belang) treedt op wanneer men in totaal 3.650 detentiedagen (10 jaar detentie) of meer te ondergaan heeft (B=531,573; Bèta=.436; p=.000).

De *ongestandaardiseerde* regressiecoëfficiënt B geeft aan met hoeveel eenheden de waarde op de afhankelijke variabele (hier: overschrijdingstermijn van de VI-datum) toeneemt bij elke stijging met één eenheid op de onafhankelijke variabele (bij dummy-variabelen, gecodeerd als 0 of 1, gaat het om de aanwezigheid van het kenmerk). Bij getransformeerde afhankelijke variabelen zijn de regressiecoëfficiënten minder makkelijk te interpreteren.

De *gestandaardiseerde* regressiecoëfficiënt Bèta duidt het relatieve belang aan van de verschillende verklarende variabelen in de voorspelling van de afhankelijke variabele.

⁴² Er is sprake van een rechts-scheve verdeling wanneer zich rechts van het midden (gemiddelde) weinig waarnemingen bevinden, m.a.w. het zwaartepunt bevindt zich ter linkerzijde. De 'staart' van de verdeling ligt naar rechts.

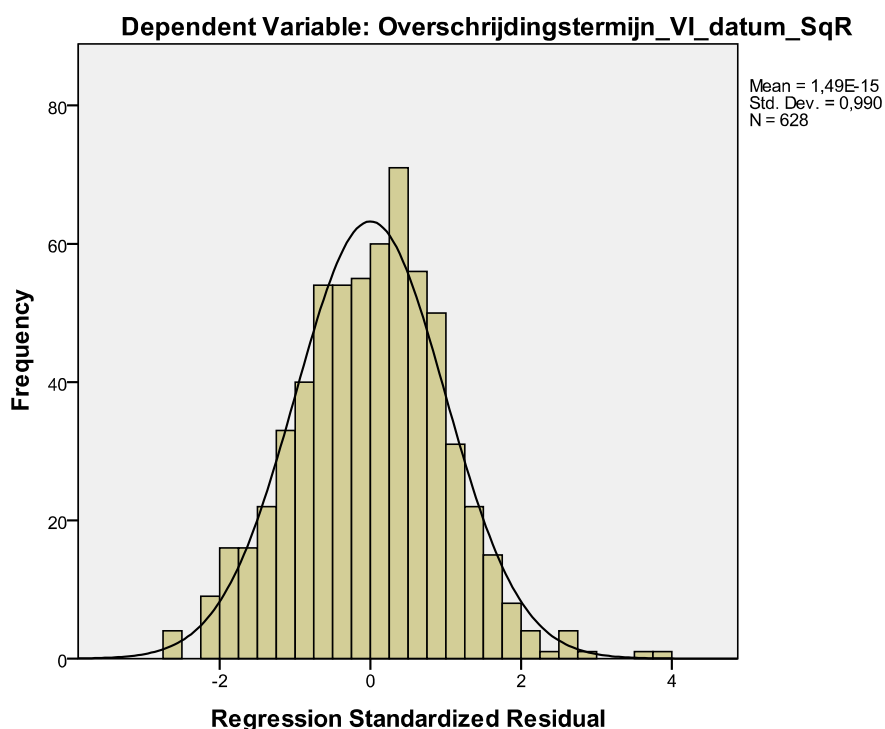
Figuur 12: Verdeling van de 'overschrijdingstermijn' van VI (VI – jaar 2007)

Een mogelijkheid om hieraan te remediëren, bestaat erin de afhankelijke variabele te transformeren. Hier deden we dat door als afhankelijke variabele de vierkantswortel ($\sqrt{\quad}$) van de variabele 'Overschrijdingstermijn_VI_datum' te nemen. Dit regressiemodel voldoet wel aan de aanname van normaal verdeelde residuen, hetgeen blijkt uit de inspectie van de *skewness*- en *kurtosis*-statistiek (scheefheid resp. gepiektheid of afplatting) en de Kolmogorov-Smirnov-test⁴³ (zie hierover ook: Bijleveld & Commandeur 2009: 119-123) (cf. eveneens onderstaand histogram: figuur 13).

⁴³ *Skewness-statistic* = 0.072 (SE = 0.098); *Kurtosis-statistic* = 0.287 (SE = 0.195); *Kolmogorov-Smirnov-statistic* = 0.030 (Sig. = 0.200).

Figuur 13: Verdeling van de residuen met getransformeerde afhankelijke variabele 'Overschrijdingstermijn_VI_datum_SqR' (VI – jaar 2007)

Bovendien is ook voldaan aan de voorwaarde van onafhankelijkheid van de residuen (Durbin-Watson = 1,593; zie hierover meer: Bijleveld & Commandeur 2009: 119). De resultaten die dit aangepaste regressiemodel oplevert (zie onderstaande tabel 8⁴⁴), liggen in lijn met deze die werden bekomen via een alternatieve multivariate analysetechniek, nl. de zgn. *Cox proportional hazards regression*, of eenvoudigweg Cox regressie (cf. *infra*, tabel 9).

⁴⁴ De 'adjusted R²' bedraagt 0,156 hetgeen betekent dat 15,6% van de totale variantie door het model kan worden verklaard. Belangrijker hier is evenwel de score van Akaike Information Criterion (AIC). Deze bedraagt voor dit model 2773,595 (in vergelijking met 7521,222 voor het oorspronkelijke model). De beduidend lagere score wijst er op dat de voorspelkracht van het aangepaste model sterker is dan dit van het oorspronkelijke model. De *adjusted R²* van beide modellen (0,194 voor het oorspronkelijke model) mag hier niet met elkaar worden vergeleken gelet op de transformatie van de afhankelijke variabele. Zie hierover Mortelmans & Dehertogh 2007: 182.

Tabel 8: Resultaten van de multi-pele regressie-analyse, met getransformeerde afhankelijke variabele (VI – jaar 2007)⁴⁵

Multiple lineaire regressie - Aangepast model: getransformeerde afhankelijke variabele (SqR) - methode ENTER
Volledige onderzoekspopulatie (n=628)

		Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients		
		B	SE	Beta	t	Sig.
(Constant)		14,306	1,081		13,239	0,000
SURB	Mons	3,426	1,404	0,108	2,440	0,015
(ref.: Antwerpen)	Gent	1,145	1,171	0,047	0,977	0,329
	Liège	3,237	1,111	0,138	2,914	0,004
	Brussel	2,643	1,109	1,117	2,382	0,018
Geslacht (ref.: man)		-1,983	1,801	-0,043	-1,101	0,271
Leeftijd_opsl_categ	25-34 j.	-1,437	0,920	-0,072	-1,562	0,119
(ref.: 16-24 j.)	35-44 j.	-0,829	1,075	-0,035	-0,771	0,441
	>= 45 j.	0,158	1,241	0,005	0,127	0,899
Det_regime	Beperkte detentie	1,995	0,989	0,080	2,017	0,044
(ref.: gewoon regime)	Elektronisch toezicht	1,264	0,921	0,055	1,372	0,170
Uit_te_zitten_cat	1825-3649 d.	2,080	0,829	0,100	2,510	0,012
(ref.: 0-1824 d.)	>= 3650 d.	9,738	1,138	0,358	8,556	0,000

R² = 0,172; R² adjusted = 0,156 (df = 12; F = 10,682; Sig. = 0,000)

De techniek van Cox regressie is eveneens een vorm van overlevingsduuranalyse (cf. *supra*) die, vergelijkbaar met de methode van multi-pele regressie, toelaat het effect van meerdere predictoren op de afhankelijke variabele te analyseren (anders dan de eerder besproken Kaplan-Meier overlevingsduuranalyse die hoogstens beperkt blijft tot de meting van het effect van verschillende meetwaarden of categorieën van één verklarende variabele op de criterium- of afhankelijke variabele) (zie ook Bijleveld & Commandeur 2009: 146 e.v.). Bij deze bijzondere vorm van regressieanalyse wordt in feite met twee afhankelijke variabelen gewerkt: een statusvariabele die aangeeft of een bepaalde gebeurtenis heeft plaatsgevonden en een numerieke variabele die weergeeft hoe lang het duurde eer deze gebeurtenis plaatsvond (Wartna 2009: 87).

Aangezien in de hier bestudeerde onderzoekspopulatie elke persoon het *event* heeft meegemaakt (m.a.w. van VI heeft kunnen genieten), moeten de verder gepresenteerde resultaten eerder gelezen worden als de kans op een kortere of langere overschrijdingsduur van de datum van toelaatbaarheid voor VI. Het gaat hierbij trouwens steeds om een 'relatieve kans'. Bij Cox regressie wordt voor elke predictor- of onafhankelijke variabele (ook wel co-variant genoemd) één meetwaarde aangeduid als referentiecategorie (waaraan een *hazard ratio* van 1 wordt toebedeeld, cf. *infra*). De via Cox regressie berekende coëfficiënten (de exponent bèta: Exp(B)) drukken dan uit in welke mate de kans (op de gebeurtenis bekeken doorheen de tijd) voor de andere meetwaarden hoger of lager ligt dan de kans voor de betreffende referentiecategorie, er bijkomend van uitgaande dat de scores op de andere kenmerken (co-varianten) gelijk zijn. Is de *hazard ratio* (Exp(B)) groter dan 1, dan is de (relatieve) kans (hier: de kans op een langere overschrijdingsduur) hoger. Is de *hazard ratio* kleiner dan 1, dan is deze

⁴⁵ We presenteren hier enkel het model met 'Uit_te_zitten_cat' als onafhankelijke variabele aangezien enkel het model met deze predictorvariabele gepast bleek voor de hier verder nog besproken Cox regressie.

kans lager. Voor wat de verschillende meetwaarden of categorieën van de co-variaten betreft, is er enkel sprake van een statistisch significant effect indien het getal 1 ('geen effect') buiten het 95%-betrouwbaarheidsinterval rond de *hazard ratio's* ligt (Bijleveld & Commandeur 2009: 165).

Aangezien een Cox regressiemodel met de 'wettelijke toestand' als één van de mogelijke predictoren hier niet voldeed aan een belangrijke achterliggende assumptie (nl. de aanname van *proportional hazards*⁴⁶), werd een ander Cox regressiemodel uitgevoerd, met als alternatieve variabele 'Uit_te_zitten_cat' (zie tabel 7 voor de codering van de verschillende meetwaarden): deze variabele drukt de totaal uit te zitten detentieduur uit, en werd opgedeeld in drie categorieën (cf. *supra*). De resultaten van deze regressieanalyse, samengevat in onderstaande tabel 9, dienen als volgt geïnterpreteerd te worden. Gedetineerden invrijheidgesteld door de SURB te Luik, Brussel (en in veel minder sterke mate ook Bergen), zitten meer detentiedagen uit bovenop de datum van toelaatbaarheid voor VI (in vergelijking met deze uit Antwerpen), m.a.w. de overschrijdingstermijn is er langer. De Exp(B) is immers lager dan 1, wat betekent dat de kans op VI kleiner is, beschouwd doorheen de tijd (vanaf de datum van toelaatbaarheid)⁴⁷. Een langere overschrijdingsduur (of kleinere kans) geldt eveneens voor wie de gevangenis verlaat onder het regime van beperkte detentie (in vergelijking met 'gewoon regime') en naarmate de uit te zitten detentietijd toeneemt (1825 dagen of meer, en 3650 dagen of meer, in vergelijking met minder dan 1825 dagen). Alternatieve modellen met 'Uit_te_zitten_cat' als onafhankelijke variabele (i.p.v. 'Wett_toest') werden eveneens uitgetest⁴⁸. Deze modellen gaven enkele (soms zeer licht) afwijkende resultaten in vergelijking met het hier gepresenteerde model, doch constant is in elk geval wel de invloed van de SURB Luik en Brussel, het detentieregime 'beperkte detentie' en beide categorieën van de variabele 'Uit_te_zitten_cat'.

⁴⁶ Deze aanname impliceert dat het effect van een factor op de *hazard ratio* constant is doorheen de tijd (Wartna 2009: 89). Of aan deze assumptie wordt voldaan, kan worden getoetst door inspectie van de partiële of Schoenfeld residuen, met name door uitvoering van regressie-analyses van de partiële residuen. Aan de assumptie van proportionaliteit is voldaan indien de regressiegewichten niet significant van 0 afwijken. Zie Bijleveld & Commandeur 2009, p. 156 voor verdere concrete toelichting.

Uit de laatste kolom van tabel 9 kan worden afgelezen dat geen enkel van de regressiegewichten significant is, waardoor mag worden aangenomen dat voldaan is aan bedoelde assumptie.

⁴⁷ Dit verschil is bijvoorbeeld voor Luik (ten opzichte van Antwerpen) significant aangezien het getal 1 zich niet situeert binnen het 95% betrouwbaarheidsinterval rond de *hazard ratio*, nl. 0.539-0.881 (zie ook p=.003).

⁴⁸ Namelijk, met uitsluiting van *extreme outliers* op de afhankelijke variabele (n=621), met uitsluiting van dfBèta-waarden groter dan 0.05 en kleiner dan -0.05 (n=624; zie Bijleveld & Commandeur 2009: 157 en 167 e.v. voor meer toelichting), en een combinatie van beide.

Tabel 9: Resultaten Cox regressie-analyse (VI – jaar 2007)

Cox proportional hazards regressie - ENTER methode
Volledige populatie (n=628)

	B	SE	Wald	df	Sig.	Exp(B)	95,0% CI for Exp(B)		Partial Residuals	
							Lower	Upper	t	Sig.
SURB										
Antwerpen						1				
Mons	-0,310	0,156	3,954	1	0,047	0,733	0,540	0,996	1,306	0,192
Gent	-0,127	0,131	0,943	1	0,331	0,881	0,682	1,138	-0,782	0,434
Liège	-0,373	0,125	8,837	1	0,003	0,689	0,539	0,881	-0,367	0,714
Brussel	-0,362	0,123	8,612	1	0,003	0,696	0,547	0,887	0,196	0,845
Geslacht										
Man						1				
Vrouw	0,258	0,195	1,756	1	0,185	1,295	0,884	1,897	0,577	0,564
Leeftijd_opsl_categ										
16-24 j.						1				
25-34 j.	0,147	0,103	2,040	1	0,153	1,158	0,947	1,416	-1,726	0,085
35-44 j.	0,080	0,119	0,451	1	0,502	1,083	0,858	1,367	-0,305	0,760
>= 45 j.	-0,172	0,138	1,562	1	0,211	0,842	0,642	1,103	-0,237	0,813
Det_regime										
Gewoon regime						1				
Beperkte detentie	-0,241	0,111	4,738	1	0,030	0,786	0,633	0,976	1,477	0,140
Elektronisch toezicht	-0,132	0,104	1,635	1	0,201	0,876	0,715	1,073	-0,327	0,744
Uit_te_zitten_cat										
0-1824 d.						1				
1825-3649 d.	-0,411	0,094	18,884	1	0,000	0,663	0,551	0,798	-0,847	0,383
>= 3650 d.	-1,279	0,144	79,423	1	0,000	0,278	0,210	0,369	-1,337	0,182

-2 Log Likelihood: 6703,173 (df=12; Sig.=0,000)

Een belangrijke conclusie die hier dus uit kan worden afgeleid, is dat er op het vlak van de overschrijding van de toelaatbaarheidsdatum voor VI wel degelijk verschillen bestaan tussen de SURB's, ook wanneer gecontroleerd wordt voor de mogelijke invloed van sommige andere kenmerken. Dit wil echter nog niet zeggen dat bepaalde SURB's repressiever of restrictiever zijn dan andere bij de toekenning van VI. Uiteindelijk gaat het hier enkel om gedetineerden die effectief zijn vrijgegaan, en zou ook bekeken moeten worden hoeveel er uiteindelijk niet werden vrijgelaten en strafeinde deden. Bovendien is hier slechts een zeer beperkt aantal achtergrondkenmerken in de analyse opgenomen kunnen worden. Er kunnen tussen de diverse (SURB-)populaties uiteraard ook nog verschillen bestaan met betrekking tot andere relevante karakteristieken (bijv. persoonlijkheids- en misdrijfprofiel) waarover in de data-extractie geen informatie beschikbaar was.

Enkele slotbeschouwingen

Sinds zijn invoering in 1888 heeft de VI – niettegenstaande het in kwantitatief opzicht gaat om een eerder marginaal toegepaste maatregel – meermaals het voorwerp uitgemaakt van politieke en maatschappelijke discussies en van wetenschappelijk onderzoek. De afgelopen decennia waren we getuige van belangrijke wetgevende hervormingen op het vlak van de VI. Daarbij springt meer in het bijzonder de overdracht van de beslissingsbevoegdheid over VI in het oog. Eerst voor lange tijd behorend tot het exclusieve domein van de minister van Justitie, werd ze nog maar vrij recent overgeheveld naar de VI-commissies om finaal toebedeeld te worden aan de strafuitvoeringsrechtbanken.

In deze bijdrage werd een analyse gepresenteerd van het profiel van een populatie VI-ers uit 2007, het eerste jaar werking van de strafuitvoeringsrechtbanken. Daarnaast werd dieper

ingegaan op de zgn. ‘overschrijdingstermijn’ van de datum van toelaatbaarheid voor VI. De mate waarin deze VI-drempel wordt overschreden vooraleer effectief VI wordt toegekend, is met name ook van invloed op de samenstelling en evolutie van de bevolking die dagelijks in onze gevangenissen verblijft. Toepassing van VI verkort de effectief uitgezeten detentieduur en drukt op die manier de gemiddelde dagbevolking: zonder VI zou die bijna 2.200 eenheden hoger liggen, zo rekenden we uit op basis van gegevens over de VI-populatie uit 2007 (Maes 2009, Maes & Tange 2011).

De extra tijd uitgezeten bovenop de toelaatbaarheidsdatum (voor de VI-ers uit 2007 gemiddeld 14,5 maanden surplus) heeft een omgekeerd effect, indien afgezet tegen de hypothetische situatie van een ‘automatische’ invrijheidstelling op de datum van toelaatbaarheid voor VI zelf. Indien de hier bestudeerde groep VI-ers effectief op deze VI-datum zou zijn vrijgelaten, zou daarmee een ‘uitsparing’ op de gemiddelde dagelijkse gevangenispopulatie zijn behaald van bijna 750 gedetineerden (Maes 2009, Maes & Tange 2011). Uiteraard rijst de vraag of dergelijk alternatief VI-systeem te verkiezen valt boven een model waarin ruimte wordt gelaten voor een zekere ‘discretionaire’ besluitvorming (zie hierover o.m. Maes 2001). Dat lijkt niet alleen politiek en maatschappelijk gezien weinig realistisch, maar is ook om redenen van strafrechtelijk beleid niet erg wenselijk (cf. bijv. objectieven van bescherming van de maatschappij, preventie van recidive, maar ook optimalisering van re-integratiekansen in de zin dat VI enkel zou worden toegekend wanneer op het vlak van de reclassering voldoende randvoorwaarden zijn gecreëerd).

Doorheen de analyse werd niet alleen vastgesteld dat de VI-toelaatbaarheidsdatum vaak ruim wordt overschreden vooraleer VI effectief wordt toegekend: de soms vooronderstelde of alleszins voorgespiegelde stelling dat gedetineerden op hun VI-datum ook daadwerkelijk vrijkomen, blijkt niet meer dan een fabel te zijn. Ook werd geobserveerd dat op dit vlak vrij belangrijke verschillen opduiken tussen de verschillende strafuitvoeringsrechtbanken onderling. Dat is echter niet meer dan logisch aangezien het hier nog steeds gaat om een discretionair – daarom nog niet arbitrair – besluitvormingsproces.

Naast de hypothese van een minder of meer restrictief VI-beleid zijn voor deze vaststelling nog verschillende andere verklaringen mogelijk, waaronder een verschillend populatieprofiel van kandidaat-VI-ers. De hier gepresenteerde resultaten wijzen niettemin uit dat verschillen tussen de strafuitvoeringsrechtbanken ook overeind blijven wanneer een aantal achtergrondkenmerken mee in rekening wordt gebracht. Het aantal in de analyse opgenomen factoren blijft echter zeer beperkt (geslacht, leeftijd, uit te zitten detentietijd, detentieregime). Er kan bijgevolg niet worden uitgesloten dat de diverse populaties ook nog van elkaar verschillen op andere relevante achtergrondkenmerken, zoals het persoonlijkheids- en misdrijfprofiel. Ook meer contextuele factoren (socio-economisch klimaat, regimefaciliteiten binnen de gevangenissen, inzet van psycho-sociaal personeel) kunnen hierbij een belangrijke rol spelen. Deze eerste resultaten nodigen alleszins uit tot verder verdiepend onderzoek naar besluitvorming inzake VI. Daarbij wordt bij voorkeur uitgegaan van een populatie die in de toelaatbaarheidsvoorwaarden voor VI verkeert (in plaats van een populatie die daadwerkelijk VI kreeg), en dienen ook bijkomende, andersoortige databronnen aangesproken te worden (bijv. dossiers van de SURBS’s, naast de thans beschikbare administratieve databanken).

Bibliografie

- Aertsen, I., Beyens, K., Daems, T. & Maes, E. (Eds.), *Hoe punitief is België?* [reeks *Panopticon Libri*, nr. 2]. Antwerpen/Apeldoorn: Maklu.
- Bas, R. & Van de Voorde R. (1998). De nieuwe wet op de voorwaardelijke invrijheidstelling: nieuw en dus beter? *De orde van de dag*, afl. 4, 5-17.
- Bijleveld, C. & Commandeur, J. (2009). *Multivariate analyse. Een inleiding voor criminologen en andere sociale wetenschappers*. Den Haag: Boom Juridische uitgevers.
- Christiaensen, S. (1997). De zaak Falleur & Co: de opmerkelijke aanleiding tot de 'Wet Lejeune'. Hoe politieke opportunismen het crimineel beleid beïnvloeden. *Panopticon*, 18(5), 507-525.
- Commissie 'Strafuitvoeringsrechtbanken, externe rechtspositie van gedetineerden en straftoemeting' (s.l.n.d.). *Eindverslag. Deel I, Algemene inleiding – Strafuitvoeringsrechtbanken en externe rechtspositie van gedetineerden*.
- De Clerck, S. (1996). *Oriëntatienota Strafbeleid en gevangenisbeleid*. Brussel.
- Deltenre, S. (2008). *Des commissions de libération conditionnelle aux tribunaux d'application des peines : analyse de l'impact des libérations conditionnelles et libérations provisoires en vue d'éloignement sur la population pénitentiaire* (Mémoire de stage IFA). Bruxelles: SPF Justice, DGEPI, Cellule d'analyse des données.
- Directoraat-generaal Penitentiaire Inrichtingen (DGEPI) (2008). *Activiteitenverslag 2007*. Brussel: Federale Overheidsdienst Justitie.
- Directoraat-generaal Penitentiaire Inrichtingen (DGEPI) (2011). *Activiteitenverslag 2010*. Brussel: Federale Overheidsdienst Justitie.
- Ducpétiaux, E. (1857). *Des conditions d'application du système de l'emprisonnement séparé ou cellulaire*. Bruxelles: M. Hayez.
- Eliaerts, C. (1980). De herziening van de wet op de voorwaardelijke invrijheidstelling: op weg naar een 'strafuitvoeringsrecht'? *Panopticon*, 184-196.
- Goethals, J. & Maes, E. (2004). Voorwaardelijke invrijheidstelling. Nederland en België door een criminologische bril. *Tijdschrift voor Criminologie* (Jubileumuitgave – 30 jaar Nederlandse Vereniging voor Kriminologie, 45 jaar Tijdschrift voor Criminologie: *Criminologie in Nederland - Een Vlaamse spiegel*), 30-41.
- Guillaume (1879). *Le congrès pénitentiaire de Stockholm, 15-26 août 1878. Tome I. Comptes-rendus des séances*. Stockholm: Bureau de la Commission pénitentiaire internationale.
- Jonckheere, A. & Maes, E. (2010). Opgesloten of vrij onder voorwaarden in het kader van het vooronderzoek in strafzaken? Analyse van het profiel van verdachten onder aanhoudingsmandaat en vrij onder voorwaarden (VOV) op basis van justitiële databanken (jaar 2008). In L. Pauwels, S. De Keulenaer, S. Deltenre, L. Deschamps, H. Elffers, J. Forceville, J. Goethals, R. Kerkab, E. Maes., S. Pleysier, P. Ponsaers & E. Van Dael, E. (Eds.), *Criminografische ontwikkelingen: van (victim)-survey tot penitentiaire statistiek* (reeks *Panopticon Libri*, nr. 3) (p. 107-140). Antwerpen/Apeldoorn: Maklu.
- Maes, E., Dupire, V., Toro, F. & Vanneste, C. (2000). *De V.I.-commissies in actie. Onderzoek naar de werking van de in het kader van de nieuwe V.I.-wetgeving (wetten van 5 en 18 maart 1998) opgerichte commissies voor de voorwaardelijke invrijheidstelling* (onderzoeksrapport nr. 6). Brussel: NICC.
- Maes, E. (2001). Naar een nieuwe wettelijke regeling van de voorwaardelijke invrijheidstelling in België? Enkele beschouwingen over de voorwaardelijke invrijheidstelling en de mogelijke oprichting van strafuitvoeringsrechtbanken. *Panopticon*, 22(6), 541-570, err. 23(2), 187.
- Maes, E. (2003a). Een blik op drie jaar besluitvormingspraktijk van de (Nederlandstalige) commissies voor de voorwaardelijke invrijheidstelling (1999-2001). *Panopticon*, 24(4), 400-415.

- Maes, E. (2003b). Développements récents dans le processus décisionnel relatif à la libération conditionnelle en Belgique. De quelques aspects quantitatifs et qualitatifs. *Revue de Droit Pénal et de Criminologie*, 206-231.
- Maes, E. (2009). Voorwaardelijk invrijheidgestelden onder de vleugels van de strafuitvoeringsrechtbanken. Onderzoek bij een populatie voorwaardelijk invrijheidgestelden na één jaar werking. *Fatik*, 27(124), 12-20.
- Maes, E. (2010). Evolutes in punitiviteit: lessen uit de justitiële statistieken. In I. Aertsen, K. Beyens, T. Daems & E. Maes (Eds.), *Hoe punitief is België?* [reeks *Panopticon Libri*, nr. 2] (p. 43-83). Antwerpen/Apeldoorn: Maklu.
- Maes E. & Tange C. (2011). Chronique de criminologie. La libération conditionnelle sous le régime des tribunaux de l'application des peines. Bilan et enjeux émergents d'une première année de fonctionnement (2007). *Revue de Droit Pénal et de Criminologie*, nr. 11, 929-964.
- Mortelmans D. & Dehertogh, B. (2007). *Regressieanalyse*. Leuven/Voorburg: Acco.
- Neys, A. & Peters, T. (1988). De voorwaardelijke invrijheidstelling gekneld tussen individualisering en rechtspositieregeling. *Panopticon*, 378-387.
- Rihoux, A. (dir. Prof. F. Brion) (2000). *Développement et valorisation des instruments d'aide en politique criminelle*. Louvain-la-Neuve: Université Catholique de Louvain, Unité de Criminologie.
- Rubbens, E. (1934). *Edouard Ducpétiaux 1804-1868*. Bruxelles: Dewit (Collection de l'Ecole des Sciences Politiques et Sociales de l'Université de Louvain), Tome II.
- Verstraeten, R. & Dupont, L. (1990). *Handboek Belgisch Strafrecht*. Leuven: Acco.
- Wartna, B. (2009). In de oude fout. Over het meten van recidive en het vaststellen van het succes van strafrechtelijke interventies. Den Haag: Boom Juridische uitgevers/WODC.